

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Pars secvnda. De argumetis ex defectu libertatis opinandi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

Quod si quis conqueratur expositiones istas nostras opinionis probabilis non esse methodicas, & indigere altera vel alia expositione sui, ut quiescent intellectum, propterea que concludat eundem esse definitionem aliam Theologis hucusque inauditam. Reponam ego imprimis exemplum Philosophi, in commemorationis nuper duabus ejus definitionibus, in quarum altera exponit suum probabile relatè ad judicium commune, tum hominum, tum sapientum, & speciale sapientissimorum, sicut ego exponi relatè ad prudentem in altera verò exponit peritumque contingens, sicut ego exposui per motumque plerumque non fallens, & quod magis se habeat ad verum, quam ad fallum. Nec definiam suggerere monitum Philosophi, circa quod videri potest prima expositio D. Thom. lib. 2. eth. lect. 3. initio: Dicitur autem satis, inquit Philosophus, si declarabitur potest, atque subiecta materia postulari. Ipsum enim certum non est in omnibus simili modo rationibus flagitandum. Et paulò post: Amabile igitur de talibus, & ex talibus dicentes grosse, & figuratè verum ostendere. Ac demum: Disciplinati enim est in tantum certitudinem querere secundum unumquodque genus, in quantum rei natura recipit. Proximè enim videtur, & Mathematicum persuadentem captare, & Rhetoricum demonstrationes experere. Deinde ea exceptatio solum videtur cadere posita ex expositionem, quæ recurrit ad virum prudentem. Reliquæ enim constant iusta forma cum suo genere, & differentia. Recurrit autem ad virum prudentem habet auctorem Aristotelem in rethor. lib. 2. eth. cap. 6. post med. ubi mediocritatem propriam virtutis exponit sic: Quæ quidem mediocritas ratione præfinita sit, atque ita ut prudens præfinita. Idem præfinitur, cap. 4. ante finem, exponendo sic iusta, & temperata, Res igitur iusta, & temperata dicuntur, cum fuerint tales, quales vir iustus, vel temperans egeret. Iustus verò vir, & temperans est, non qui hac agit, sed qui etiam ita agit, ut iustus, temperans solent. Ubi cogimur, ut videtur, recurrit similis nostro. Et quidem vir prudens uterque ad eadè conspicitur, & tot, tantique indicia multipliciter præclara, ut quod relatè ad illam manifestatur, ipsa videatur claritate clarescere. Abiit verò, ut quisquam propterea relatè ad seipsum, quatenus suo sibi iudicio plaudentem de prudentia, libere velit, an fundamentum sit grave, seu magis momenti. Quoniam ita sibi defert, ac credit, stulto deest, ac credit, ut vulgò dicitur. Haud minùs abutendum esset, ut dum fundamentum grave, seu magis momenti exponitur relatè ad prudentem, prudens vicissim discerneret ab imprudenti, non per alia indicia, & propterea ejus prædicata, sed per hoc ipsum, quod solet moveri fundamentis magis momenti. Sic enim incidere in circulum vitiosum, faciliè aliòquin vitabilem. Denique expositiones istæ meæ, ac definitiones sunt exis, quæ unanimi consensu recipiuntur ab omnibus Theologis, qui egerunt hucusque de ista questione in terminis propriis, ita ut nullus repta dissentiat, licet quamplures illorū egerint de ea diligentissimè. Est autem præsumptio non contemnere, & abicere definitiones communiter, ac unanimiter receptas, & est patitur periculum in rebus præsertim moralibus inducere novas, ac singulares definitiones. Quia definitiones paradoxæ inducunt conclusiones paradoxas, quas nemo nescit in materia morum esse valde periculosas; & quod est cumulus mali, inde idem resultat pertinacia, & incorrigibilitas in doctrina, quia desiturus manu-

ductione legitimæ definitionis, à qua dependet tota series reliquæ doctrinæ, necessariò redditur incorrigibilis. Quod quale sit inconveniens, quisvis spontè videt, & repræsentat bene Gerson, part. 2. lib. de reg. moral. sub titulo de superbia, & vana gloria: Pertinacia, ait, in opinionibus, & actibus propriis, per quam quis non est paratus corrigi, damnabilis, & vix sanabilis est præsumptio, & dum in rectoribus aliorum, aut apud religiosum est, cuncta turbat, & perdit.

PARS SECUNDA.

De Argumentis ex defectu libertatis opinandi, & Physicæ, & Moralis.

Reproducitur Argumentum ex defectu libertatis ad speciem actus opinativi.

ART. CIII. TRANSEO jam ad argumenta olim proposita adversus nostram sententiam, & planè digniora, quæ attentè considerentur. Quæ enim prosequuntur hucusque sumus, recte potius fuere, & equivocationes, quam argumenta. Duæ autem sunt difficultates ex antiquis, circa quas potissimum de aliquæ novo superaddita fuere ponderationes, quarum altera peritur ex defectu libertatis circa actus opinativos inæquales; altera eademque majoris longè momenti petitur ex periculo peccandi, seu agendi contra legem, cui subest operatio conformis opinioni minus probabili, simulque minus tutæ. Quia verò circa neutrum intelligi illa ex parte possunt, quæ de novo superaddita, & superaddenda sunt, quin simul oculis ea etiam subiciantur, quæ dederamus jam in nostra questione, oportebit, ut nos illa patienter repetamus. Repetemus autem data opera verbosius aliquanto, ac fusius, quoniam advertimus nonnullos, & quidem non ad modum paucos facilius adduci, ut multalegant, quam ut multum considerent, quæ paucis comprehensa sunt lineis; sicut sunt, quibus placeat magis longum iter, sed planum, quam breve, sed arduum; atque ab huiusmodi genii, & ingenii hominibus injecta nobis est tota ferè necessitas de utroque eo argumento rescribendi, cum si voluissent, attentius ea considerare, quæ scripsimus prius, advertere faciliè potuissent, quomodo inde iis etiam satisficeret, quibus denud perstrepunt.

ART. CIV. Ad argumentum, quod attinet ex defectu libertatis, præmittendum est, libertatem circa aliquem actum esse duplicem, aliam contradictionis, aliam contrarietatis. Libertas contradictionis, quæ & libertas exercitii dici solet, necnon libertas ad actum, & ad omissionem actus, est potestas eliciendi, seu inducendi actum aliquem conjuncta cum potestate omittendi, ac suspendendi eundem actum. Libertas contrarietatis, quæ & libertas specificationis, & libertas quoad speciem actus dici solet, necnon libertas ad utrumlibet ex actibus invicem oppositis, ut opponuntur amor, & odium, affirmatio, & negatio circa idem, est potestas eliciendi, seu inducendi actum aliquem conjuncta cum potestate

potestate eliciendi, seu inducendi actum oppositum id est, actum vel contradictorium, vel contrarium circa idem objectum eliciendi. Dico utrobique, seu inducendi, quia potestas immediata voluntatis respectu proprii actus dicitur potestas eliciendi, mediata verò potestas ejusdem voluntatis, tum respectu alicujus proprii sui actus, tum respectu alicujus actus intellectus, alteriusve potentie subordinatæ voluntati, dicitur potestas inducendi talem actum per imperium. Certum jam est apud omnes inesse nobis libertatem exercitii, & contradictionis respectu cujusvis actus opinativi. Et ratio est, quia opinio ex suo conceptu se habet ad verum, & falsum, atque motivum opinandi proponitur cum fallibilitate, & cum periculo aliquo falsitatis, quæ est summum malum intellectus. Nulla autem potentia rapitur cum omni moda necessitate, nisi à puro suo bono, & ubi est admixta aliqua ratio malitiæ, eo ipso est adjuncta remora, & causa sufficiens, ob quam suspendi ab actu suo possit. Certum similiter præterea est apud omnes inesse nobis libertatem specificationis, & contrarietatis respectu cujusvis actus opinativi saltem indirectæ, & mediatæ. Quia postquam voluntas utens prædicta modo libertate sua exercitii, & contradictionis, suspendit omnem actum tam affirmativum, quam negativum circa objectum propositum cum ratione dubitandi pro utraque parte, potest utique applicare intellectum considerandis, ac promovendis rationibus utriusque partis, prout sibi placuerit, eundemque simul cohibere, quo minus actu consideret, ac promoveat rationes partis oppositæ. Hoc autem prædicto citò fiet, ut pars præelecta, seu magis perplacens nanciscatur cum apparentiæ, & verisimilitudinis gradum, ac excessum, qui abundè sufficiat ad assentiendum eidem demum parti. Verum hic modus indirectæ, ac mediatæ libertatis non est proprius, ac specialis respectu opinabilium, sed demonstrabilibus quoque communis. Notum namque omnibus est per experientiam manifestam, advocati ab unoquoque intellectum pro libito, & quotieslibet, quo minus consideret veritatem jam demonstratam, & rationes demonstrantes, quæ habentur sub prospectu, eandemque transferri ad considerandas, & omnibus modis promovendas rationes suas, ad oppositum, atque hoc pacto unumquemque traduci pro libito à veritatibus, tum ex fide divina certis, tum evidentibus etiam jam agnitis, ut talibus, ad absurdissimos errores. Neque de hoc libertatis genere circa actus intellectus, sive certos, sive incertos, sive evidentes, sive obscuros, est ulla apud auctores controversia. Quapropter quicumque negata libertate specificationis, seu contrarietatis quoad actus scientificos, affirmant nihilominus eandem quoad actus opinativos, censendi eo ipso proculdubio sunt affirmare quoad actus opinativos libertatem specificationis immediatam, & formalem.

ART. CV. Quæstio itaque est de libertate ista immediata specificationis quoad actus opinativos. An videlicet voluntas possit imperio suo adigere, ac determinare intellectum, ut assentiatur utrilibet parti, prout ex aliis motivis propriis voluntatis eligere, ac impingere opinabundo ipsi placuerit, quoties adsunt, & habentur in prospectu rationes dubitandi pro utraque parte contradictionis, tametsi rationes unius partis sint efficaciores, & majoris momenti, quam rationes partis oppositæ? Sententiam affirmativam ejusmodi libertatis tenent communiter, qui nobiscum consentiunt quoad usum licitum opinionis

minus probabilis, & minus certa, ut necesse est, minime sic singulos seorsum quoad hoc punctum tenere. Solus P. Suarez placet hic verba referre, quæ non nemo illum tentavit in dubium revocare, quæ tract. 2. in 1. 2. disp. 10. sect. 10. ponat illas duas conclusiones: Dico tertio: Quando judicium rationis est evidens non pendet à voluntate in speciem actus. Dico quarto: Quando intellectus non habet evidentiam de objecto, circa quod opinatur, ea ratione, sub qua de eo opinatur. Ergo etiam sententia P. Suarez intellectus dispositus ad opinandum quocumque demum modo ad id dispositus sit, semper potest moveri à voluntate ad prædictum actus. Idem docet D. Thom. lib. 1. tit. 1. et 2. med. Ubi agens determinat de opinando, quæ veritas præfata nostra controversia principalis, nempe de opinionibus practica, dicitur. Sed quia operabilia sunt contingencia, non cogitur ad assentiendum huic, vel illi, sicut autem demonstrativis, sed in potestate habet bonum, quæ assentiatur uni, vel alii parti contradictionis, sicut autem in omnibus opinabilibus, & maxime circa operationes in quibus plurimum attenditur, secundum quod quolibet aliquid potest judicari bonum. Auger hanc sententiam exponit Aristoteles in 1. 2. de motu: At si habitus ipsius aliquo modo sit oppositus causæ, erit & apparentia ipsi sibi quodammodo falsa. Quia videlicet imperium, seu motus voluntatis quoad opinandum evadit conforme in clivum habitus præexistens, & propria cuiusque libertate acquisiti prius, atque huic deinde imperio, seu opinionis evadit necessario conformis apparentia, seu opinio hæc potius, quam opposita; itaque etiam immediatè, quod solum est proprium apparentium, & opinabilium; & non tantum mediè, ac per gyrum, quod in demonstrabilibus quoque fieri potest, ut dictum est. Negant nihilominus communiter eandem hanc libertatem specificationis quoad actus opinativos, qui nobis contradicunt quoad usum licitum opinionis minus probabilis, & minus certum, atque inter alios promoveant sententiam præcipuo conatu, & fusc P. Mercator in sua Basi. part. 2. ab art. 3. ad 8.

ART. CVI. Tria sunt præcipua hujus sententiæ negantis fundamenta, quibus ejus auctoritates probantur, quando in re incerta ex defectu evidentie, vel nullæ in alterutram partem concurrunt rationes, vel æquales utrimque apparentes rationes, in ægutam partem posse intellectum inclinandum determinari, sive ex se, sive ex impetu voluntatis; quando verò rationes, seu probationes qualescumque sunt efficaciores, majoresque, monent per unam partem, quam pro parte opposita, tunc intellectum necessariò, ex imperio voluntatis, vel suspensum omninò sicut prius, vel ei parti assentiatur, pro qua militent probationes meliores; idque exponitur, nonnulli etiam probant exemplo bilancis, quæ licet in medio, sive insint utrimque æqualia pondus, ut neutram partem ullum pondus gravet, ut verò inclinetur in aqualia, ruit necessariò in eam partem, ad quam trahit majus pondus. Primum fundamentum sumitur ex auctoritate Aristotelis de anima, lib. 3. de anima, text. 133. Licet fingere pro libito quicquid volumus; opinari autem in nobis non est. Sicut enim est verum, aut falsum dicere. Ubi pendetur primum negativa universalis, opinari nolo non est. Effer autem in nobis, si liberum nobis esset assenti

liber parti prohibito; sicut eligere media est in nobis iuxta veritatem, & juxta frequentem phrasim Philosophi, lib. 3. eth. cap. 1. 2. & 5. & alibi, non alia perfectio de causa, quia medium propositum prosequimur, aut rei citius pro libito. Ponderatur tunc causalis, necesse enim est, quae esset insufficientis, nil quae conferret ad intentum, nisi supponeret tantquam certum, ac indubitatum, neque verum esse posse, neque falsum, quin adfuerit ratio, vi cuius determinetur, & quasi alligetur intellectus ad alterum ex illis determinat. Hoc enim sublato opus potius verificaretur; nempe liberum est verum, aut falsum dicere.

Exponitur testimonium Philosophi de necessitate opinantis.

ART. CVII. **V**T appareat nil adversariis prodest hoc testimonium, confestim illud est cum alio simili ejusdem Philosophi testimonio in eodem opere de anima lib. 2. text. 60. ubi sic habet: Idcirco intelligere quidem est in ipso, non sentire; sentire autem non est in ipso. Necessarium est adesse sensibile. Ex quibus profecto verbis remanens intulerit, vel intelligere nostrum nulla prorsus necessitate esse restrictum, vel nullum prorsus intellectum libera electioni quoad ipsum sentire; cum sit manifestum, non esse liberum nobis ea etiam, quando voluerimus, intelligere, quia nullo modo sensu percipimus prius, nilque in intellectu esse posse, quod non fuerit prius in sensu; esse verò liberum nobis, album videre, vel nigrum, & tangere molle, vel durum, cum utrumque simul adfuerit. Quapropter solum subintelligitur discrimen libertatis quoad intelligere, & defectus libertatis quoad sentire, quantum sufficit ad concludendam, quae solam intendebatur, distinctionem intellectus à sensu, & quantum evincunt rationes utrobique adhibita; quatenus, ut vulgo dicitur, sensus dictorum recte colligitur ex rationibus dicendi, idque maxime in articulo iuste, ut in Aristotele. Sufficit autem ad concludendam distinctionem inter intellectum, & sensum quatenusque specialis libertas quoad intelligendum, quae eadem non detur quoad sentiendum. Concludunt verò specialem aliquam libertatem quoad intelligendum, ejusdemque libertatis defectum quoad sentiendum rationes pro utraque ea parte propositae à Philosopho. Quia videlicet universalis, quae sunt objectum intellectus, insunt quodammodo in anima, ex quo semel praehabita fuere illorum species, ideoque intelligi quando libet, & quatenuslibet possunt, siue adfuerint secundum se, siue absint objecta illa, ex quibus primitus emana verant species desiderantes ad eorumdem universalium abstractionem. At sensibilia sunt extra animam, nec illis semotis manent amplius eorum species intentionales, ac proinde sentiri eodem modo minime possunt prohibito, nisi adfuerit physicè quoties sentienda sunt. Sicut ergo hac ratione nil obstat superest nihilominus in nobis aliqua libertas quoad sensibilia, actusque sentiendi, ita etiam respectu opinabilium, & opinionum potest in nobis superesse aliqua libertas, nil obstat testimonio Philosophi nobis obiecto, quatenus ratione, & scopo.

ART. CVIII. Scopus nimirum in illo loco est statuere distinctionem inter opinionem, & phantasia, seu imaginationem, sicut in loco priori inter intellectum & sensum. Ratio in hunc scopum est,

sicut in priorem, ex amplitudine libertatis ad imaginandum, & ex restrictione libertatis ejusdem ad opinandum. Imaginamur enim, quae, & quando, & qualiter placet, siue vera, siue falsa ea sint, ac appareant, id est, siue adfuerit aliqua, siue nulla prorsus adfuerit ratio, aut veritatis, aut falsitatis. Opinari autem nequaquam possumus, quin dicamus verum esse, aut falsum, affirmemus, aut negemus, quod opinamur: Ubi supponitur tanquam per se, aut per experientiam manifestam omnibus notum, ac indubitatum, nos nec verum aliquid esse, nec falsum enunciare, seu nec affirmare, nec negare quidquam posse, quin adfuerit ratio aliqua sic enunciandi; atque rationem talem non semper nobis adesse pro libito pro qualibet indiscriminatum conjunctione rerum, aut disjunctione. Unde liberum est imaginari montem aureum, hominem volentem, ipsum imaginantem jam mortuum, & similia; eadem autem affirmare non est liberum; sed si opinari circa ea libeat, necesse erit illa negare, quia ratio negandi praestit est, affirmandi, verò nulla est, idemque dicitur de negabilibus, & minime affirmabilibus eodem modo. Convincit itaque manifestè intentum ratio Philosophi iis solis admissis, quae sunt certa, ac indubitata apud omnes de amplitudine libertatis ad imaginandum, & de restrictione libertatis ejusdem ad enunciandum, seu opinandum. Quapropter sicut inaniter inde inferretur ulterius libertatem imaginandi nullam omnino pati restrictionem, atque adeo nos ea etiam imaginari pro libito posse; quorum nullas unquam species praehabuerimus per sensum externum; ita non minus inaniter inferretur defectum libertatis quoad opinandum esse talem, ut cum nulla eatenus libertate compatibilis sit, proindeque liberum nobis nunquam esse posse opinari pro libito utramlibet partem contradictionis, tamen si adfuerint simulationes sufficientes pro utralibet parte contradictionis, seu tam ad affirmandum, quam ad negandum. Perinde namque non dicit hoc secundum Philosophum, atque non dicit illud primum; & perinde certum est neutrum esse necessarium ad scopum ejus, ut patet ex dictis. Ac demum qualis debeat esse ratio, quae supponitur esse necessaria, tam ad dicendum verum, quam ad dicendum falsum esse aliquid, seu tam ad affirmandum quam ad negandum; an scilicet debeat esse praevalens exte, & efficacior, quam ratio partis oppositae, an illi aequalis, an evidens, & certificativa, an probabilis, & incerta; nec determinatur ibi à Philosopho, nec insinuat. Verum neque determinari, aut insinuari id ibi aut poterat, aut expediebat. Quia licet interpretes posuerint verbum, opinari; certum tamen est Philosophum ibi agere de enunciare, & existimare in genere, prout abstrahit ab existimatione, & enunciatione certa, & incerta; per se, & per aliud nota; prudenti, & stulta, ut patet intuitu contextum praecedentem, & maxime eum, qui subsequitur immediatè. Quia post rationem alteram distinctionis ejusdem inter phantasia, & enunciationem, seu existimationem, subdit sic: Sunt porro & ipsius existimationis differentia, scientia, & opinio, & prudentia, & quae his contraria sunt, de quorum differentia, alia sit disputatio. Patet autem agendo de genere complectente sub se differentias usque adeo inter se dissidentes, & indigas rationum aequè invicem diversarum, non potuisse, certe non debuisse determinari, vel etiam insinuari qualiter hanc potius, quam illam rationis requisita ad enunciandum, ac existimandum. Subinducunt igitur de

su

esse necessarium, ut moveatur, ac determinetur juxta inclinationem prævalentem, nec maneat suspensa nulla adversus ejus vim, quam ut maneat suspensa nulla in alteram partem adnotata inclinatione prævalenti. Quoad secundum verò, ejusdem rationis videtur esse, neutrum ex rationibus aequalibus juvare, ac promovere imperio posse, atque rationem majorem, prævalentem scire, & suspendere, eodem imminuere minimè posse. Certè qui bilancem utrimque ponderatam in neutram partem manu trahere, neque inclinare possit, nec etiam tenere in medio, ac suspendere possit prægravante in alteram partem majori pondere. Sed jam rem ipsam absolute consideremus.

Aspiratur libertas specificationis quoad actus opinati-vos.

ART. CXII. **D**icendum est liberum esse in utramlibet partem opinari, atque adeò convenire nobis libertatem specificationis, seu contrarietatis quoad actus opinativos, quando cumque motiva utrimque apparentia ad opinandum sunt heterogenea, seu diversitatis, & se habent tanquam excedens, & excedendum, ita ut neutra ex parte excessus simpliciter sit evidens, atque omnino manifestus. Adde istas, seu limitationes, seu declarationes, alteram de heterogeneitate, seu dissimilitudine mutua motivorum, alteram de excessu alterius partis non evidenti, non manifesto, ac indubitato. Adde, inquam istas duas limitationes, non ea præcipue de causa, quia sententiam utraque contentam censere esse veram, sed potius quia neutrius ejusmodi extremorum comparationis discussio quidquam confert ad punctum principalis controversiæ de utilitate opinionis minus probabilis. Fieri namque minimè potest, ut ex opinionibus invicem contradicentibus altera sit magis, altera minus probabilis, si motiva opinandi utrimque sint similia, & aequalia; quandoquidem major, & minor probabilitas opinionis desumitur, & unice dependet ex majoritate, & minoritate motivi. Similiter fieri non potest, ut opinioniones invicem contradicentes, maneat ambæ probabiles apud eum, cui est evidens, & manifestum, ac indubitabile, alteram opinionem niti motivo absolute, & simpliciter, omnibusque hinc, & inde consideratis majori. Quia ad probabilitatem opinionis requisitum in proœmio à nobis fuit, ut nitatur opinio fundamento, & absolute, & comparative magno, id est, fundamento, quod non solum seorsum, & secundum se sit difficile solubile, & valide pertrahatur ad assensum, sed quod comparatum etiam cum fundamento oppositæ partis retineat adhuc vim magnam pertrahendi ad assensum. Quando autem fundamentum unius partis contradictionis evidens, & manifestum, atque omnino indubitante est majus, quam fundamentum oppositæ partis, eo ipso fundamentum istud minus evadit parum sub ea comparatione, nec retinet amplius vim magnam pertrahendi intellectum ad assensum. Hac igitur de causâ do potius adversarius per modum suppositionis, quam asseram, & defendendum ex proœlio, suscipiam, nullam nobis inesse libertatem opinandi indifferenter in utramlibet partem, quando vel motiva utriusque sunt omnino similia, & aequalia, vel excessus motivi pro una parte est evidens, ac prorsus indubitatus. Similia porò, & aequalia non sunt apud me duo prædicata realiter inter se

distincta, aut ullo pacto separabilia, sed prorsus inseparabilia, & convertibilia mutuo, atque essentialiter idem, ut ostendi ratione efficaci, lib. 1. curs. Theol. quest. 44. ad 7. art. 2. & 3. eademque ratione, sed multò melius, & efficacius proposita, magisque comprehensa idem demonstrat ex proœlio D. Thom. lib. 3. contra gen. cap. 97. & quest. unica, de anim. art. 7. & pluribus ingeniose confirmat magnum olim Scholæ meæ deus Pater Eusebius Truchses, part. 3. Quodlib. 2. & in Miscel. Theorem. 6. ubi & exhibet discursum D. Thomæ verbis ejusdem. Dfferunt autem ratione nostra quatenus similia, & dissimilia dicuntur relatè ad conceptus nostros, alterum confusivum, seu indivisum, atque indistinctè abstractivum, alterum discretivum, seu distinctè representativum; aequalia verò, & inæqualia dicuntur relatè ad communem mensuram physicam.

ART. CXIII. Observandum præterea est, me non asserere, nec asserendum putare, sed rejiciendam potius libertatem ad opinandum utramlibet partem contradictionis in sensu composito judici de majori probabilitate unius partis, quam oppositæ; ita ut quis judicet fundamenta unius partis esse majora, habere majorem verisimilitudinem, eandemque partem reddere probabiliorem, quam oppositam; atque retento hoc judicio judicet nihilominus partem hanc oppositam esse absolute veram, tamen minus fundata sit, minusque virisimilis, & minus probabilis. Impossibile namque est, ut quod alicui videtur falsum, videatur nihilominus eidem similis vero, quam quod putat verum esse, sicut est impossibile, ut quis judicet esse similis albo, quod judicat esse nigrum, quam quod judicat esse album. Nec enim minus repugnat putatum falsum simul putari similis vero, aut putatum nigrum simul putari similis albo, quam quod putatur verum, aut album esse, quam repugnet falsum ipsum, ipsi verò, aut nigrum ipsum ipsi albo esse similis, quam verum verò, & album albo. Ita nempe se habet putare ad putare in eodem respectu eorundem sicut esse ad esse sub eadem comparatione, & compossibilia, atque incompossibilia in natura sunt pariter secundum suum formalem conceptum compossibilia, atque incompossibilia in mente quoad partem judicativam, quæ sola determinat res intentionaliter ad esse potius, quam ad non esse, & è converso. Unde quod apud nonnullos circumfertur nomine Aristotelis: *Multa falsa sunt probabiliora veris*, non est imprimis Aristotelicum sub his terminis, ac deinde est accipiendum de falsis in se, seu falsis re ipsa tantum, non verò de falsis apud eum, seu ejus estimatione, apud quem, seu ejus estimatione probabiliora sunt. Quem sensum exprimit distinctè Aristoteles, lib. 8. Top. cap. 4. paulo post princ. *Nihil enim prohibet alicui videri, quæ non sunt, magis, quam vera*, id est, verisimiliora reputari, non quæ falsa ab eodem reputantur, sed quæ tantum falsa sunt. Hinc nulla est inconsequentia, sed maxima coherentia in Patre Suar. in. 2. disp. 10. sect. 1. quatenus cum diserte statueret libertatem quoad speciem actus, quando deest evidentia de objecto, ut retulimus supra, art. 105. paucis interjectis subdit: *Mihi probabile est non posse moveri (intellectum à voluntate) nisi in illud, quod verò similis, & probabilis apparet*. Ex suppositione nimirum, quod verò similis, & probabilis judicetur, seu appareat enunciativè. Alioquin enim dirueret ista sua limitatione illam suam conclusionem in eodem contextu proxime positam, ut patet attentè consideranti, & perinde esset, atque si subdidisset: *Mihi probabile est*

meam hac ipsa de re conclusionem esse falsam. Eodem sensu loquuntur nonnulli alii dicentes non esse liberum opinari contra eam partem, quae cuique videtur probabilior, id est, quae ab unoquoque iudicatur probabilior. Est enim usu receptum, ut dicatur; mihi videtur, pro, ego iudico; hoc apparet mihi melius, pro, hoc iudico melius, utque talia non dicantur ex vi solius apprehensionis simplicis, aut rationis dubitandi, qualicumque ea sit, siue clarior, siue obscurior, siue fortior, siue debilior.

ART. CXIV. Procedit itaque conclusio nostra de libertate ad opinandum in utramlibet partem sub motivis invicem dissimilibus, & re ipsa disparibus, neutrius tamen partis excessu existente omnino manifesto, ac prius indubitato, aut agnito, ac praepudicato ab ipso, qui adhuc est in statu primo proximo opinandi constitutus; atque in hoc sensu ita progredietur probatio, ut obiter confirmetur, ac corroboretur, quae modo praesupposuimus omnia. Probatio autem est talis. Voluntas potest seipsam immediate determinare per suam liberam electionem ad utrumlibet ex motivis invicem oppositis, & inter se inaequalibus, dummodo utrumvis excedat alterum secundum aliquid. Ergo eadem voluntas potest mediate determinare intellectum per suum imperium ad utrumlibet ex motivis oppositis similiter, & inaequalibus. Antecedens n. ultiplici auctoritate, & ratione stabilitum, ac demonstratum a nobis est, lib. 3. *Curf. Theol. tota quaest. 12.* eique suffragatur universalis Theologorum consensus cum D. Thom. 1. 2. *quaest. 13. art. 6.* Favet inde consequentiae D. Thom. 1. 2. *quaest. 17. art. 6. ad 1.* Praemissa enim libertate voluntatis ad inducendum assensum, vel dissentium, uti mox referam, subdit paritatem a nobis intentam, his verbis: *Ad primum ergo dicendum. quod ratio hoc modo imperat (mediate voluntate) sibi ipsi, sicut & voluntas movet (immediate) seipsam, ut supra dictum est & inde a nobis insinuatum est) in quantum scilicet utraque potentia reflectitur supra suum actum, & ex uno in alium tendit. Ratio paritatis, & simul ratio a priori antecedentis, & consequenti communis est. Primum, inclinatio voluntatis ad bonum non est minor, quam inclinatio intellectus ad verum, cum bonum sit centrum voluntatis, sicut verum est centrum intellectus; ac proinde, quod inter motiva utriusque potentiae disparia est majus, non minori vi trahit voluntatem ad amorem, quam intellectum ad assensum. Deinde voluntas non minorem habet facultatem determinandi mediate per suum imperium potentias sibi subordinatas, inter quas est intellectus, quam determinandi semetipsam formaliter, & immediate per suam electionem, eadem utrobique praexistente proportionali dispositione in actu primo proximo. Quia subordinatio potentiae necessariae respectu potentiae liberae non est instituta, ut imperium potentiae liberae subeat vices electionis propriae respectu potentiae necessariae, adeoque ut potentia necessaria determinetur per imperium potentiae liberae ad ea omnia, & sub ea omni dispositione proportionaliter, ad quam & sub qua eadem potentia libera determinatur immediate per electionem propriam, id est, homo libera sua electione inducit, & impedit ceteras suas operationes ad eum proportionalem dispositionem, quo, & sub qua per eandem suam liberam electionem profectur, & fugit, & prosequendo, ac fugiendo inducit, ac im-*

pedit res alias convenientes sibi, & disconvenientes; quarum utrique eligendarum, ac rejiciendarum liberam facultatem perperam haberet, si non haberet facultatem aequè liberam inducendi, & impediendi imperio suo suas illas alias operationes inducendis istis ceteras res electas, cum non minus inducere, seu impedire possit. Propositio deinde motivorum eligendi, ac rejiciendi, affirmandi, & negandi dissimilium, & quorum utrumlibet excedat tanquam excedens, & excessum respectu alterius est dispositio proportionaliter prioris electionis, tum electionis, & rejectionis, tum affirmationis, ac negationis. Tale nempe est affirmare, & negare respectu intellectus, quia est verum, & nolle respectu voluntatis, & sicut se habent bonum in eligibilibus, ita se habent principia intellectus, ut tradit saepe D. Thomas ex Philosophis, & videri potest 1. 2. *quaest. 13. art. 5 & 6.* Ac proinde qualis dispositio praevia, & quales motus, qui sunt motiva voluntatis, sufficiunt ad volendum pro libito, vel nolendum, talis praevia dispositio, & talia principia, quae sunt motiva intellectus, sufficiunt ad affirmandum pro libito, vel negandum. Fieri igitur minime potest, ut voluntas sit, uti certissime potest, determinare seipsam mediate per electionem, & similiter non possit terminare intellectum immediate per imperium ad utrumlibet pro libito ex actibus invicem oppositis sub motivis utrobique similiter oppositis inter se, atque inter se disparibus modo jam praedicato.

ART. CXV. Agnosce iterum luculenter D. Thomas rationem istam paritatis, & a priori circumscriptum, & voluntatem quoad flexibilitatem utriusque ad opposita ex vi motivorum inaequalium, & dissimilium invicem pugnantium, dum dicit, *quaest. 6. de malo, art. 11. ad 10.* Dicendum quod intellectus, & voluntate quodammodo est simile, & quodammodo dissimile. Dissimile quidem quoad exercitum actus. Nam intellectus movetur a voluntate ad aliquam voluntatem autem non ab alia potentia, sed a seipsa. Et ex parte obiecti est utrobique similitudo. Sicut enim voluntas movetur ex necessitate ab obiecto, quod est materialiter bonum, non autem ab obiecto, quod potest esse secundum aliquam rationem, ut malum, ita etiam intellectus ex necessitate movetur a vero necessario, quod non potest, accipi ut falsum; non autem a vero contingenti, quod potest accipi ut falsum. Ibidem ad 15. tangit rationem a priori eius indifferentem in voluntate communem suo modo intellectui, iuxta aequationem modo relatam. Sic ergo, ait, illa causa, quae facit voluntatem aliquid velle, non oportet quod ex necessitate hoc faciat, quia potest per ipsam voluntatem impedimentum praestari, vel removendo rationem considerationem, quae inducit eam ad volendum, vel considerando oppositum, scilicet quod hoc, quod proponitur ad bonum, secundum aliquid non est bonum. Quae secunda disjunctionis pars verificatur in concursu motivorum invicem oppositorum, quorum utrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens cum excessu, ac proinde utrumlibet secundum aliquid non est bonum, ut potest continens in se, quatenus constituitur privationem illius gradus bonitatis, per quem constituitur excessus motivi oppositi secundum aliquid. Id quod exponit optimè Cajetanus 1. 2. *in prima indicata quaest. 13. art. 6.* circa responsum ad 3. quod habet: Nil prohibet, si aliqua duo aequalia proportionantur secundum unam considerationem, quam utraque alterum

conferetur aliqua conditio, per quam emineat, & magis
faciat in ipsum, quam in aliud, & eadem ratione. Sub-
dit Cajecanus, propositio voluntatis aliquo eligibili emi-
nenti alius non necessitatur voluntas ad eligendum illud,
quia potest movere ad considerandum in altero aliquid
aliud, quo praestet, & sic illud eligere. Cum igitur ex priori
textu asseratur à D. Thoma similitudo intellectus, &
voluntatis ex parte objecti id est, quoad motionem,
ac determinationem proventientem ex objecto; at-
que ex duplici posteriori testimonio constet, ad li-
bertatem, ac indifferentem electionem voluntatis inter
opposita sufficere excessum intellectus, & conclusionem planè, ex mente D.
Thomae sufficere similem excessum mutuum moti-
vorum intellectus, ut hic parum cum libertate, ac in-
differentia determinetur per imperium voluntatis
ad utrumlibet illorum. Verum nil necesse est indu-
cere mentem D. Thomae, quando ea directè, ac im-
mediate nobis faveat non solum in loco superius indica-
to. Sed etiam in 2. in praedicta quaest. 17. art. 6.
corp. alius autem rationis actus est, ait, dum his, quae apprehen-
dit, assentit. Si igitur fuerint talia apprehensa, quibus
naturae intellectus assentiat, sicut prima principia, assen-
suum, vel dissensum non est in potestate nostra, sed in or-
dine naturae, & ideo propriè loquendo, naturae imperio
faciet. Sunt autem quaedam apprehensa, quae non adeo
conveniunt intellectui, quin possit assentire, dissentire, vel
suum assensum, vel dissensum suspendere propter aliquam
causam, & in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate
nostra est, & sub imperio cadit. Videsio his expensam
jam superius contrapositionem scibili, & opinabi-
litem cum affectione potestatis indifferentis circa
opinabilia, quae negatur circa demonstrabilia, ac
proinde potestatem hanc indifferentem asseri circa
opinabilia non indirectam tantum, & per gyrum,
sed etiam directam, & per lineam rectam juxta
animadversionem superius praemissam. Vides pote-
statem eandem opinandi asseri sub eodem individuo
contextu verborum, & cum disjunctionis formula
propterea eadem, adeoque in eodem proculdubio
sensu, tum ad assensum, vel dissensum tum ad ut-
rumvis, vel ad utriusvis suspensionem; hoc est in
eodem modo individuum, ac uniformem asseri li-
bertatem, tum exerciti, quae est potestas indiffe-
renti ad actum, vel suspensionem actus, tum specifi-
cationis, quae est potestas ad actum aliquem, vel ad
oppositum actum, ut puta assensum, vel dissensum.
Indubitatum igitur cum sit convenire nobis liberta-
tem exerciti directè respectu cuiusvis operativi; si
ad hoc nihilominus negas, aut etiam dubitas tantum,
existensia D. Thomae convenire itidem nobis li-
bertatem directam specificationis quod actus opi-
nativos, exerceas utique libertatem majorem, quam
quae à me asseritur, & à te negatur, vel certe uteris
libertate indirecta distrabendo intellectum, à con-
sideratione sensus legitimi, ac manifesti verborum
D. Thomae, ad ratiunculas tuas.

Art. CXVI. Praeterrittenda minimè est circa
eundem textum D. vi Thomae ratio disjungendi po-
testatem ad assensum, vel dissensum à potestate ad
utrumvis eorum tantum, vel ad utriusvis suspen-
sionem, & quae uterque ratio utramque potestatem uni-
formiter asserendi, & utrobique uniformiter subji-
ciendi imperio arbitrario, ac libero determinatio-
nem intellectus ad alterutrum ex extremis utriusque
eius binarii. Contingit adesse motivum fallibile af-
fertiendi, quin simul ad sit motivum ullum dissen-
tiendi; aut e converso; & tunc haberetur in potestate

assensus tantum, vel suspensio assensus, aut dissensus
tantum, vel suspensio dissensus. Contingit etiam ad-
esse simul motivum assentiendi, & motivum dissen-
tiendi circa idem cum fallibilitate, & mutua aliqua
dissimilitudine utriusque motivi; & tunc haberetur in
potestate assensus, vel dissensus, necnon suspensio
utriusque. Ex genunciat tibi famulus plerumque ve-
rax, nec nimis credulus imminere amico tuo praesens
periculum vitae, ni cito illi subvenias, uti potes cum
aliquo, sed cum minori periculo tuo; & nemo com-
parat, qui dicat oppositum, nec tibi occurrit ulla ra-
tio in contrarium. Habes hucusque in potestate as-
sensum, & suspensionem assensus, non autem dissen-
sum. Supervenit amicus tuus alius cetera similis fa-
mulo, sed non admodum bene affectus erga amicum
asseritum periclitantem, dicit se adfuisse in loco simul
cum famulo tuo, & negat ullum amico illi imminere
periculum, vel negat subvenire te posse absque ma-
jori periculo tuo. Habes jam in potestate assensum,
vel dissensum, tum periculi amico imminenti, tum
honestatis, ut illi subvenias, & habes similiter in po-
testate suspensionem assensus simul, & dissensus. Ra-
tio igitur disjungendi potestatem ad assensum, vel
dissensum à potestate ad utrumvis, vel ad utriusvis
suspensionem est possibilitas occurfus motivorum
utrovis ex his duobus modis.

Art. CXVII. Pergo ad alteram partem de uni-
formi affectione utriusque ejusmodi potestatis. Oni-
nes incunctanter conveniunt cum D. Thoma quoad
asserendam liberam potestatem ad assensum, & sus-
pensionem assensus, (& sic de dissensu, ejusque sus-
pensione) quando ad est motivum fallibile assentiendi,
nullumque simul ad est ullius generis motivum ad
dissentendum. Ratio autem indubitat omnium
eatenus consensus non alia esse potest, quam quia
motivum fallibile est motivum biceps, habens perfe-
ctionem aliquam, ratione cujus gignit apparentem
possibilitatem, & fundat spem aliquam assequendae
veritatis, si intellectus sibi adhæreat, ac conformetur,
& simul habens aliquam imperfectionem, ratio-
ne cujus gignit apparentem falsitatem, & fundat ti-
morem incidendi in falsitatem sub eadem conditio-
ne. Cum autem intellectus aequè propendeat in veri-
tatem, & abhorreat à falsitate, stareat necesse est,
quantum est de se sub tali motivo, siquidem est po-
tentia de se necessaria, & nil adest, quod necessitet,
seu cum necessitate determinet, eademque ratione
necesse est, ut idem intellectus sub eodem motivo sit
determinabilis per imperium voluntatis, tum ad as-
sensum, tum ad suspensionem assensus, prout magis
libuerit, quandoquidem intellectus est potentia
subordinata voluntati, atque per ejusmodi motivum
est sufficienter disposita ad utrumlibet eorum extre-
morum. Accedat jam motivo illi fallibi assentiendi
motivum aliud itidem fallibile dissentendi cum an-
cipiti excessu mutuo alterius supra alterum moti-
vum. Dico adesse jam eadem propterea ratione po-
testatem indifferentem ad assensum, & dissensum, &
ad utriusque suspensionem, quanta prius aderat ad
assensum solum, & ad suspensionem assensus; Quia
ex vi novi apparet tanta plus minus possibilitas, &
spes attingendae veritatis per dissensum, quanta prius
apparebat possibilitas, & timor incidendi in falsita-
tem per assensum. Fieri igitur non potest, ut ratione
hujus periculi, & timoris suspensio assensus compa-
rati cum assensu ipso subesset libero imperio voluntatis
pro priori eventu motivi fallibilis solitarii; & non si-
militer sub sit imperio libero actus dissentendi com-
paratus

rus cum actu assentiendi ratione illius possibilitatis, & spei pro posteriori eventu concursus motivorum invicem oppositorum cum anticipi excessu mutuo. Eadem igitur ratione, qua apud omnes est indubitata libertas exercitii, admitti quoque ab omnibus debet libertas specificationis quoad actus opinativos, suppositis proportionaliter supponendis, uti perspicui clare potest in exemplo nuper proposito art. 116. Optimo proinde consilio D. Thomas eadem individua, ac uniformi assertionione complexus est libertatem ad assensum, & dissensum, necnon ad utrumvis eorum, & ad utrumvis, necnon utriusque suspensionem sub motivo, seu motivis non convincentibus intellectum.

Ultior probatio libertatis opinandi ex libertate ad credendum Deo, necnon ad iudicandum de proximo.

ART. CXVIII. **S**ubjungo superiori discursui duplex argumentum convincens, nisi fallor, à fortiori. Primum sumitur ex libertate respectu fidei divinæ. Respectu actus fidei, quo credimus Deo, datur libertas specificationis, atque intellectus potest determinari imperio voluntatis, ut rejectis argumentis, & motivo fidei divinæ sibi sufficienter propositis assentiat utriusque hæresum, & errorum. Ergo potest similiter determinari intellectus imperio voluntatis, ut assentiat motivo minoris re ipsa probabilitatis præ motivo probabilitatis re ipsa maioris, ac proinde datur libertas specificationis ad opinandum in utramlibet partem sub motivis fallibilibus invicem disparibus disparitate exposita prius. Consequentia tenet à fortiori. Quia nullius opinionis probabilis motivum potest superare tanto cum excessu motivum cuiusquam alterius opinionis verè probabilis apud ipsum opinantem, quanto cum excessu superant argumenta, & motivum fidei Catholicæ, rationes omnes, & motiva hæresum, errorumque oppositorum, ut est in confesso apud omnes Catholicos, & apparet clare ex iis, quæ diximus lib. 6. curs. Theolog. quæst. 18. Antecedentis veritatem ostendi peculiari fundamento in eodem libro quæst. 27. Adde nunc suffragium. D. Thomæ, & communem consensum Theologorum D. Thomas 2. 2. quæst. 1. art. 4. dicit sic. Assentit autem intellectus alicui dupliciter. Uno modo, quia ad hoc moveatur ab ipso objecto, quod est per se ipsum cognitum, sicut patet in principis primis, quorum est intellectus; vel est per aliud cognitum, sicut patet de conclusionibus, quorum est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntariè declinans in unam partem magis, quam in aliam. Et siquidem hoc fit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio. Si autem sit cum certitudine absque tali formidine, erit fides. Ubi manifestè attribuitur liberæ electioni voluntatis non solum, ut intellectus propositio motivo fidei declinet, vel non declinet ad actum fidei, sed etiam quod ad eum actum declinet potius, quam ad actum oppositum, idque traditur esse commune actui opinionis, prout à nobis modo intenditur. Quod autem Divus Thomas hic non agit de libertate indirecta tantum, quatenus voluntas potest divertere intellectum à consideratione argumentorum, & motivi fidei, eundemque applicare ad considerata seorsim motiva

errorum, & sic demum inducere in actum dissentendi, & errandi, patet ex contrapositione necessitatis respectu scibilium, quam immediate determinari ad actum etiam demonstrationibus contrarium, si abstrahatur à consideratione demonstrativum, & applicetur ad solam contrarietatem philosophatum, vel testimoniorum considerationem. Loquitur ergo D. Thom. de libertate directa ad credendum, & discredendum, dum intellectus actualiter considerat rationes, & motivum credendi, estque proximè dispositus ad credendum, succedat primum voluntatis imperium per liberam electionem ejus partis, præ opposita. Idem habetur quæst. 2. art. 1. ad 3. Intellectus credentis, ait, determinatur ad unum non per rationem, sed per voluntatem, & idem assensus hic accipitur pro actu intellectus, secundum quod à voluntate determinatur ad unum. Præterea D. Thomam in his questionibus de fide agere de libertate ad ipsam non indirecta, ac remota, sed de directa, ac proxima, dum actualiter consideratur motivum proximè sufficiens ad credendum, manifestat inibi quam clarissimè S. Doctor quæst. 1. art. 1. ubi cum in corp. præmisisset. Ipsum autem credendum actus intellectus assentientis veritati divinæ ex imperio voluntatis à Deo mota per gratiam. Deinde ad 2. addit expositionem istam. Dicendum quod in scientia dei possunt considerari, scilicet ipse assensus scientis ad rem factam, & consideratio rei facta. Assensus autem scientis non subiacet libero arbitrio, quia scientis cognitum ad assentiendum per efficaciam demonstrationis; & alioquin scientia non est meritioris, sed consideratio actualis in se subiacet libero arbitrio. Est enim in potestate hominis considerare, vel non considerare; & idem consideratio scientia potest esse meritiora, si referatur ad finem charitatis, id est ad honorem Dei, vel utilitatem proximi. Sed in se utrumque subiacet libero arbitrio, & idem quantum ad utrumque actus fidei potest esse meritioris. Quia post hæc omnia per subtilissimos interpretationum circuitus molitur D. Thomam, aut nobis subtrahere, aut ad oppositam trahere sententiam, non is sincere illum reveretur, sed genuflexus colaphizat. Certe Capitanus accuratus interpres, & fides allecia Angelici Præceptoris, usque adeo non differtur libertatem specificationis quoad actus fidei, & opinativos, ut plus etiam illi indulgeat, quam patet, ut perspicui potest ex 1. 2. q. 65. ad art. 4. & Mag. S. Thomam pugil. acer controversiarum Thomisticarum tam libertatem quoad actum fidei ita tradit, ut loquente potius tanquam indubitata, quam probabile videatur 2. 2. disp. 3. art. 1. Et P. Luisius Tertius disput. 29. dub. 1. eandem dicit esse communem sententiam, & sibi certam, & expressè doceri à D. Thomam.

ART. CXIX. Quoad communem auditorum consensum prolixitatis vitandæ gratia, exhibeo istem fidei dignum P. Suarez. Theolog. 1. 1. disp. 6. sect. 6. num. 3. ubi sic habet: Nihilominus communis sententia est, ad credendum præferri fidei divinæ, & infusa, necessarium esse actum voluntatis, qui determinet intellectum ad credendum. Atque relictis auctoribus, subdit: Et est vera, & certa sententia, quam tribus propositionibus breviter declaro, & confirmo. Dico ergo primo actum fidei esse liberum, non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem. Quam conclusionem probat efficaciter ex Sacra litteris, & Conciliis, & ex communis PP. consensu, ac demum confirmat, quia infidelitas necesse

potam, & premium fides, quæ duo sunt certa ex fide, ex qua item certum est, nec meritum, nec demeritum absque libertate, & indifferentia dari posse. Neque verò movere quemquam debet, quod cum P. Suarez in conclusione distinctè posuerit libertatem exercitii, & libertatem specificationis, deinde in probationibus indistinctè loquatur de utraque. Id enim facit iure optimo propter rationem à priori uniformitatis quoad utramque libertatem cæteris paribus, quæ paulò prius expensa à nobis fuit art. 105. & art. 117. Præterea licet circa res alias aliquando contingat suspendi assensum, quin subinducatur dissensus circa idem, aut assensus circa oppositum, in negotio tamen Religionis, & propositione fidei catholice id non contingit, & censeo ne quidem contingere ullo pacto posse. Quia quicumque resistit fidei catholice, nec volunt eam sibi sufficere propositam amplecti, id faciunt propter contrariam ad errores, quibus sunt innutriti, adhesionem, nec fieri potest, ut quisquam rationis compescat nullius sui ultimi finis realitati sibi sufficere propositæ assentiri, quia ea ipsa electio necessaria præsupponeret intentionem efficacem ultimi finis quasi in genere iuxta dicta cum D. Thoma *1. 2. art. 1. q. 1. Theol. quest. 1.* Atque hæc intentio, proposito hoc, & hoc ultimo fine in specie, quam veri ultimi finis propositionem continet in se propositio fidei catholice, necessario inducit electionem alterutrius utriusque, in quo figat assensum, & quem præfigat vitæ suæ, sicut quælibet intentio finis cuiusvis particularis inducit electionem alicujus ex mediis propositis in ordine ad illum, nec nisi per electionem unius reliquorum electionem suspendere potest. Sed de hoc alibi fusius. Sufficit nunc pro re nostra, Augustinus exprimens ejusmodi libertatem, inter indeliberatam, & fidem *Epist. 49. quest. 2. paulò ante finem.* Multi in eius (Christi) corporali presentia fuerunt, qui in eam, nec suscitatis alio mortuis, credere voluerunt, quales nec etiam multos videmus, cum tanta manifestatione illis compleantur præconia Prophetarum, nolle adhuc credere, & malle humana astutia resistere, quam clara, atque perspicua, tamque sublimi, & sublimiter diffamata divina credere auctoritati. Ubi humana astutia resistere, nil est aliud, quam contradicendo fidei, sufficere utique propositæ cum facultate proxima illi assentendi, humanis potius rationibus adherere, ac assentiri. Quæcumque igitur probant libertatem credendi Deo, æqualiter, ac indivisim probant libertatem contradictionis, & contrarietatis, idque iure optimo supposuit P. Suarez, uti etiam de D. Thoma dictum est superius. Libertatem, inquam, credendi, quia testimonia omnia sacra, quæ habentur de hac plurima, & clarissima, loquuntur de credendo expresse, deque ipso actu credendi, & non tantum de libertate ad audiendum, legendum, considerandum ea, per quæ deveniri potest ad actum credendi. Est autem violenta, & valde periculosa alienatio verborum Sacra Scriptura, Conciliorum, & SS. PP. dum quæ dicuntur de aliquo actu cum expressione ejus, transferuntur ad ea quæ sunt mediata, ac remota respectu ejusdem actus. Hoc enim pacto vix quidquam remaneret certum, ac fixum in Sacra Doctrina. Nemo profectò dixerit, absolutè, & sine addito digestionem cibi, respirationem, pulsationem esse liberam nobis, & subesse imperio voluntatis, & tamen sub sunt illi mediata, quia liberè sumimus cibum, & sumus physice liberè, ut nosmet ipsos occidamus.

ART. CXX. Adminiculatur libertati fidei di-

Pars II.

vinæ libertas fidei humanæ, & consensu Doctorum circa illam consensus hominum circa istam, & utrumque accrescit auctoritas sententiæ nostræ. Videtur enim verò hunc esse innatum hominibus sensum, se esse invicem liberos, ut utrumlibet dicentium opposita accommodent fidem pro libito. Argumento imprimis est, utrumque ex volentibus persuadere opposita, præcipuo conatu in hoc incumbere, ut conciliant sibi benevolentiam auditorum, quam patet ad hoc quæri, ut imperium voluntatis determinet intellectum ad præstandam fidem huic potius parti, quam oppositæ. Et quidem apud Rhetores Aristotele priores ea, fuit præcipua, ac ferè unica sollicitudo, præceptionumque materia, ut testatur Aristoteles ipse, multumque detestatur *lib. 1. Rhet. cap. 1. post initium*, & claudit detestationem dicens. Non enim oportet in iram, aut invidiam, aut misericordiam impellendo, à recto iudicem seclivare, ne similes ei simus, quibus eam, quæ usuris est, regulam prius inscitit: Nil autem id noceret, si non esset penes voluntatem, ut posset impellere intellectum in eam potissimum partem, in quam ipsa esset præinclinata. Retinuit nihilominus Aristoteles quamquam modificatam eam industriam captandi benevolentiam pro obtinenda victoria in assensu iudicis, dum dixit *cap. 2. proxime sequenti.* Harum igitur, quæ ratione parantur, persuasivum tria sunt genera. Nam alia sunt in moribus eius, qui dicit: alia in audire modo quodam afficiendo: alia in ratione ipsa, cum demonstramus, aut demonstrare videamur. Hæc autem secunda ars iudicis modo quodam afficiendi, si ad hoc tantum valere posset, ut applicaret ad considerandas rationes adversarii, non nisi apud pravum, & iniquum iudicem habere locum posset, & tamen traditur exercenda in omni iudicio, atque in familiaribus quoque persuasionibus idem ab omnibus præstatur communiter, tametsi agatur cum homine summæ probitatis, & existimato inflexibili, quominus æquè attendat ad rationes utriusque partis. Addit mihi Aristoteles ex tribus propositis generibus extremum utrumque, & mores, & rationes dicentis augere probationem, adeoque conferre ex parte objecti ad obtinendum assensum auditoris. Quod cum verificari minimè possit de medio genere excitationis affectus, superest, ut hic conferat ad idem ex parte principii determinando intellectum per imperium ad eam partem, in quam prævaluerit affectus, licet non prævaleat ratio. Propter seipsos autem auditores credunt, inquit Aristoteles, cum oratione in affectum impelluntur. Non enim similiter iudicium reddimus, cum dolemus, & cum letamur, & cum diligimus, & cum odimus; nempe tametsi de cætero rationes iudicandi eadem æquè bene possideamus. Deinde accidit frequenter eodem idem referente, duobus dispariter affectis, alterum dicere, ego nolo credere quidquam, & puto esse falsissimum, alterum vero, ego omnino volo credere, & puto esse verissimum; usurpaturque vulgo volo, & nolo in credendo, & discredendo, perinde atque in aliis operationibus certò subordinatis imperio voluntatis, & contradicitoriæ, & contrariæ. Contingit demum similiter, ut multa alia prætermittam, duobus uni, eidemque narrantibus opposita, alterum ab illo repellit, alteri fidem præstari, atque eum, qui repulsus fuit, conqueri de injuria sibi irrogata dicendo; noluit iste mihi credere pro veritate, clariori, majorisque probitatis, & voluit potius adherere humuncioni inferioris, quoad omnia conditionis: O, quantum potest malus, vel bonus affectus, &c. Videtur planè neminem his, aliisque

F 3

ejusmodi

ejusmodi permultis in rem nostram exemplis resistere, & circa ea cavillari, nisi proterviter posse, & exercendo (ut hoc iterum exprobrum) ad tuendum positum, eam libertatem, quam dari negat, aut etiam majorem. Quod ipsum jure optimo dixerit circa testimonium S. P. N. Ignac. in aurea epist. de virt. obed. §. 9. ubi clarissimè suffragatur assertæ à nobis libertati quoad fidem divinam, & humanam, omnemque opinionem juxta planum, spontaneum, ac proinde legitimum sensum verborum ejus, quæ talia sunt. *Quæ vis animi* (intelligentia) *tametsi non ea, quæ voluntas pollet, libertate pradita sit, atque ipsa natura fertur ejus assensus in id, quod sibi veri speciem præbet. tamen multis in rebus, in quibus videlicet cognita veritatis evidentia vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc partem potius, quam in illam inclinari: Cum multis aliis infertur, & superius eodem efficacitèr conferentibus.*

ART. CXXI. Alterum argumentum convincens quasi à fortiori fumiur ex libertate bonè, & malè judicandi de proximo. Quæ præcipiuntur nobis, sub sunt utique libertati nostra. Quod est principium celebre Augustini, persèpè ab eo repetitum adversus Manichæos. Præcipitur autem nobis, non solum ut suspendamus judicium, sed etiam, ut si quidem judicare, velimus, interpretemur in meliorem partem, quando occurrit dubium de bona, aut mala operatione, ac præsertim intentione proximi, ut apparet ex illo Christi Domini Matth. 7. 1. Nolite judicare, ne judicetur de vobis. In quo enim iudicio judicaveritis, judicabitur de vobis. & quæ mensura mens fueritis, remetietur vobis. Quæ sic legit, & exponit Aug. alt. lib. 2. de sermone Domini in Monte: Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Et tanè, si ita liberum nobis esset judicare, vel non judicare de proximo in dubiis, ut non etiam esset liberum judicare bonè, vel malè, finistrè, vel benignè, pro, vel contra, perperam diceretur, quo iudicio, quæ mensura. In his enim verbis clarè supponitur in nostra esse potestate, non solum judicare, & non judicare, metiri, & non metiri, sed etiam sic, vel sic, & metiri, & judicare; ita ut habeatur in potestate duplex, & mensura, & iudicium. Quare in priori verbo: Nolite judicare, intelligitur cum Augustino, in deteriore partem. Nec enim prohibemur judicare in meliorem partem. Ergo in dubiis, & opinabilibus non solum sumus liberi libertate contradictionis, sed etiam contrarietatis, seu & exercitii, & specificationis. Videri potest in eandem rem idem Augustinus in expositione quarundam propositionum ep. ad Rom. c. 79. ad illud: Tu quis es, qui iudicas? Quod si licet istud præceptum, nolite judicare, retrahere, ac restringere ad solam considerationem rationum pro, & contra proximum, atque dicere præmissa de facto consideratione rationum hinc, vel inde, vel utrimque pugnantium, nullam jam amplius nobis superesse libertatem; nec vigere adhuc specialem obligationem præcepti quoad actum ipsum judicandi, qui in eo exprimitur, licet utique retrahere similiter hæc præcepta: non occides, non concupisces, & sic de aliis, ad motiva, & circumstantias inducentes proximam possibilitatem occidendi, fornicandi, &c. atque dicere posita ea possibilitate proxima nullam jam superesse libertatem, & obligationem quoad actum ipsum occidendi, fornicandi, &c. qui exprimitur in præceptis. Quod tamen quales sit, nemo non videt. Si autem dicas, adesse rationem disparis intelligentiæ ex par-

te materiæ, dictum id erit ex præjudicio in oblique ullo prætenitæ differentiæ vestigio in textu sacro, & accomodabis Evangelium cerebro tuo, perferas, & nefas, non verò Evangelio, uti par est, cereretur tum nulla clara, & coactiva ratione præmunitum; tum nec ulla per se satis idonea, ut apparet ex dictis, ac dicendis.

ART. CXXII. Longè aliter procedit hæc in re D. Thom. 2. 2. quæst. 60. art. 3. & 4. Ubi agit de iudicio ex suspitione, & de dubiorum interpretatione circa proximum, atque inducto præjudicio apud Matthæum testimonio, & hoc alio ad Rom. 14. qui non manducat, manducantem non iudicat, agnoscat quælibetatem, & peccatum in actu ipso judicandi, & non in solis præambulis considerationibus. Exponit legere, & considerare totos illos articulos, ex quibus ego hæc ad specimen excerpto. Dicitur itaque art. 3. corp. alio modo provenit (iudicare ex suspitione indicis). Ex hoc, quod aliquis malè afficitur de rebus. Cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut trahitur, vel invidet ei, ex levibus signis opinatur mala de ipso. Quia nunquid facilius creditur, quod opus sit de aliquo gravi peccatum mortale, cum aliquis pro toto malitiam alterius estimat ex levibus iudiciis. Et paulo post. Secundus gradus est, cum aliquis pro eo sit de aliquo gravi peccatum mortale. Ad 2. ex hoc, quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & idè superius in art. 3. corp. repetit postremam istam periodum. Et addit: Et idè ubi non apparent manifestæ malitiae alicuius, debemus eum, ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est. Deinde in respons. ad 1. subdit auream, & ab omnibus receptam merito rationem à priori: Melius est, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de eo, quo malo homine, quam quod rarus fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono. Quia ex hoc fit iura alicui, non autem ex primo. Ac deinde ad 2. alio modo interpretatur aliquid in bonum, vel malum, distinguendo, sive determinando: & sic in rerum iudicio dicitur aliquis nisi ad hoc, ut interpretetur nunquamque iudicandum quod est in iudicio autem personarum, ut interpretetur in melius, sicut dictum est. Prævalet ergo nobis quæ imperium voluntatis, ad quam solam directè pertinet ratio debiti; nec motivum prævalens diligit intellectum, ut non possit, nec debeat voluntas nisi illum inflectere ad partem oppositam. Dixi, hoc argumentum convincere quasi à fortiori. Quia iudicium temerarium contra proximum, quod prohibetur præcepto à nobis ponderatè nritur levibus indicis, adeoque concipitur adversus motivum prævalens quoad intellectum secundum se.

Exponitur, an, & quando elidant se mutuo, vel non mutuo motiva opponendi invicem opposita.

ART. CXXIII. **E**x asserta opinandi libertate, & ex præmissa à nobis expolitione

oppositio ejus apparet satis, motiva invicem opposita, simulque invicem dissimilia, quorum utrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens, & exceditur abique evidentiā excessus simpliciter pro alterutra parte, non elidere se invicem, neque mutuo, neque non mutuo. Quia elidi unum motivum per aliud nil est aliud, quam motivum, quod eliditur, ita enervari, ac exinaniri, & quasi annihilari, ut omnem prorsus amittat vim proximam permovendi, ac determinandi intellectum, perinde omnino, ac si non adesset, seu non proponeretur intellectui. Patet autem neutrum ex motivis invicem oppositis, quorum utrumlibet potest movere in actu secundo, atque determinare intellectum accedente imperio voluntatis, ita enervari, ac exinaniri per alterum. Cum ergo consistit intellectum moveri, & determinari, utrumlibet ex ejusmodi motivis; constat utrumque neutrum ex iisdem motivis elidi per alterum. Expedire nihilominus id plerumque exponere, & confirmare ad repellendum, & retorquendum cohatum adversariorum in contrarium. Dico igitur consequenter ea, quæ præmissi præcedenti discursui de libertate opinandi, probationes, & argumenta pariter invicem adversantium elidere se invicem, si sunt omnino similia, ejusdemque prorsus rationis; elidere vero se mutuo, si contingat ea simul esse omnino æqualia inter se, si minus non mutuo, si vero probationes, & argumenta sint invicem dissimilia, & diversæ hinc, & inde rationis, vel adæquate, vel saltem inadæquate, nunquam se elidere mutuo, sed neque non mutuo, nisi excessus simpliciter ex una parte sit omnino manifestus, ac indubitatus. Distinctionem istam motivorum similium, & dissimilium, & excessus ex una parte certis, ac incerti nullibi satis advertantur; & multo minus utilitatem ejus, ac momentum agnoscunt pro presenti controversia; tamen si & distinctionem adhibuerint, & ejus utilitatem suaverim sufficienter in quaestione mea. Inde effectum est, ut iisdem adversarii nostri triperint in eptæ pro toto genere qualiumcumque probationum, & argumentorum, quæ ita convincunt elisionem concessam in priori parte nostræ conclusionis, ut simul repellant elisionem negatam in posteriori parte ejusdem conclusionis. Id quod apparebit haud obscure, si discutatur praxis tribunalium, qua maxime nituntur P. Mercorus in *dispart. 2. ab art. 16.* alique nonnulli nobis contradicentes; nempe in tribunalibus forensibus probationes utrumque æquales haberi pro nullis, seu elidi mutuo; si vero sint inæquales, elidi debiliorem; & sententiam non nisi pro potiori ferri posse: Unumquemque autem esse sibi iudicem in negotio salutis animæ suæ inter honestum, & inhonestum; & inter contrarias circa utramque opiniones, ac proinde debere ferre sententiam definitivam cujusque contrariæ moralis ad instar iudicii forensis.

ART. CXXIV. Amplector ego libenter istam inter utrumque iudicium internum, & externum; politicum, & moraliticum analogiam. Et dico eam nobis plurimum adfavere. Ut hoc pateat, substatenda est oculis origo, & regula præallegatæ tribunalium praxis; id est juris ea de re dispositio: Nati imprimis juris est, probationes ejusdem omnino hinc, & inde rationis, atque inter se prorsus æquales pro nihilo reputari, nullamque, in vim illarum, sententiam proferri posse. Constat hoc luculenter ex toto tit. de probationibus lib. 2. *Decretal.* Ubique enim exigitur aequalis ex altera parte disparitas, ac

inæqualitas, ut sententia ferri possit. Et glossa *ibidem* cap. *Licet causam*, ad illud; *uti possideris*, dicit sic: *Vbi nullus ostendit titulum, vel uterque, & probationes sunt omnino æquales, nec apparet, quis ad iudicium provocavit, sorte dirimatur.* Neque verò minus certum est in eodem casu probationum utrumque similium, ejusdemque rationis, seu, ut vulgò dicitur, generis, si altera earum sit major, ac efficacior, eo ipso exinaniri, seu elidi minorem probationem, atque sententiam debere ferri majori, ac efficaciori probationi conformem. Traditur hoc clarè, & repetitur sæpissimè in eodem titulo de probationibus. Doctores hæc ex cap. *Cum causam*: Mandamus, inquit Gregorius, quatenus secundum divisiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo melius probantur, necnon & testes, sumam, & quæcumque alia adminicula, in negotio procedatis. Ubi eadem omnia pro utraque parte discutuntur, & sententia addicitur meliori probationi. Benè igitur habet prior pars nostræ conclusionis de elisionem mutua, tum non mutua probationum invicem similium. Jam si probationes sint invicem dissimiles, diversæque rationis, vel ex toto, vel ex parte, nunquam eliduntur, sed semper proceditur ad sententiam; atque pro ea ferenda spectatur saltem plerumque, motus animi existens in iudice. Colligitur ex 4. *quest. 2. & 3. cap. Si testes.* Ubi post medium habentur hæc verba ex l. 3. ff. de testibus. *Sæpe sine publicis monumentis, cujusque rei veritas deprehenditur, alias numerus testium, alias dignitas, & auctoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua queritur, fidem.* Non ergo ad unam probationis speciem, cognitionem statim iudex alligare debet; sed ex sententia animi sui existimare, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur. Hinc spontè apparet, inductis dissimilibus diversarum invicem rationum probationibus deveniri ad decisionem, ac proinde nunquam dari elisionem mutua ejusmodi probationum. Nempe data elisione mutua probationum suspenditur necessariò iudicium, perinde, ac si nulla pro alterutra parte producta fuisset probatio. Verum attentius consideranti apparet inde idem ulterius, accidere in ejusmodi dissimilibus probationibus; ut neutra probatio elidatur per alteram; sed utraque simultaneè vigeat; & iudex juxta utramlibet concipere sententiam possit pro varia animi sui dispositione prævia. Etenim si hoc non admittatur, non video, quem satis idoneum sensum habere possint verba illa: *Sed ex sententia animi sui existimare, debet iudex, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur.* Quibus congruunt hæc alia sub initium ejusdem Canonis, *Confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora, & vero proximiora esse temperavit.* Inquit, quod & quale momentum ad iudicem possit iudex ex sententia animi sui, ut existimet, quid credat, vel rejiciat; seu opinetur non satis probatum, & quem animi sui motum confirmare idem valeat ex aptioribus rei, & verò proximioribus; si altera pars supponitur jam elisa, aut necessariò elidenda per solam vim, & robur partis alterius secundum se præcisè considerata, & ex se præcisè victoris, atque intellectui dominantis, qualiscumque; demum præexistat isti iudice motus animi, atque sententia, vel etiam subsequatur, aut interjiciatur. Ne igitur perperam utriusque juris directione, ac mandato dicatur instrui eatenus iudex, dicendum potius est, neutram partem probationum elidi per alteram in casu, & ambas in conspectu mutuo vigere simul, atque pro obtinenda victoria dependere ex prævia animi dispositione.

ne in iudice, non solum quoad prolationem verborum, sed etiam ut exprimitur in textu, quoad actum credendi, aut rejiciendi, seu opinandi parum probatum. Bene igitur habet secunda quoque pars nostræ conclusionis de motivis invicem oppositis, ac dissimilibus non elidentibus, seu interimentibus se mutuo, & plerumque saltem, neque non mutuo. Nota, ut occludatur aditus abusi prædictorum textuum, & nostræ circa eos ponderationis, illicitum nihilominus semper esse respectu iudicis, ut ferat sententiam, seu in materia civili, seu in criminali adversus propriam opinionem, aut etiam adversus eam, quam iudicat probabilior, utcumque, & quantumcumque probabilis sit, & credatur esse opposita opinio, idque sive circa factum, sive circa ius. Multo vero minus ei licet, ut ferat sententiam in alterutram partem, dum dubitat, & quoad id, de quo dubitat, nec nondum iudicat æqualia esse iura, aut iurium, & facti rationes, ac probationes pro utraque parte. Tamen si enimaliqui auctores, sique non admodum pauci variis modis laxent habenas iudicibus quoad hoc punctum, ego illis usque adeo eatenus dissentio, ut si quid subsidii accedere possit alicui ejusmodi laxitati exitus, quæ vel hic præmissi, vel alibi dixi, illa eatenus indidca velim, ac reprobem. Verum hoc sic obiter ad cautelam. Vide P. Anton. Perez tract. de iust. disp. 4.

ART. CXXV. Confirmari illud ipsum, quod dicebam ex professio, dilucidius potest auctoritate D. Augusti, lib. de princ. Rhet. cap. 8. Ubi agit de controversiis, quæ non propriè, sed impropriè tantum controuersie dicuntur, quatenus non sunt in utramlibet partem opinabiles, sed vel in neutram, vel in alteram tantum partem, propterea quæ propriè dicuntur plegmata aloga, hoc est propositiones irrationabiles, seu inopinabiles, utpote de quibus non ita ratiocinari in utramlibet partem possibile est, ut utraque pars suavisibilis sit, reddaturque opinabilis. Istiusmodi porro controuersias non controuertibiles, seu plegmata aloga, & propositiones, & quæstiones irrationabiles, dicit quatuor omnino speciebus circūcludi. Prima species est, cum ob defectum circumstantiæ, nempe causæ, personæ, loci, aut alicujus alius ejusmodi, in neutram partem moveri quidquam potest, & de hac specie pronunciat sic August. Hoc autem genus assati (i. consistentis) in scholasticam materiam non potest cadere, idcirco quia esse non poterit ullum thema deficiente circumstantia. Secunda species est, cum suspendit intellectum probationum hinc, & inde productarum omnimoda similitudo, & æqualitas. Istam speciem definit, & subiecto exemplo declarat August. valdè appositè ad rem nostram his verbis: Alter est modus assati, quem cetera infortita appellant; Nos tamen, si nomen Latinum dare non possumus, tamen vim intelligere debemus. Nam cum eadem utrumque dicuntur, & nulla re, ne parva quidem discernuntur, tamen hujus plegma, propter æqualitatem utriusque partis, statum implicat. Ut vicini adolescentuli, qui speciosas uxores habebant, noctu alter alterum obrium habuerunt, accusant invicem adulterii. Nam quidquid altera pars dixerit, hoc altera dicat necesse est. Verisimile est te adulterium voluisse committere, quia adolescens es. Te quoque verisimile est, voluisse, quia adolescens es. Verisimile est, quia speciosam uxorem habeo. Facultatem tibi vicinitas præbuit. Et tibi eadem vicinitas præbuit facultatem. Cur nocte in me? Cur tu autem in me incidisti? Nil est, quod distinguatur, & idcirco uter eorum, sive accusat

alterum, se criminatur; sive se purgat, defenditur, quæ criminari videtur. Tertia species est, cum probatio minus partis ita obruit probationem alterius, ut excessus sit manifestus, ac indubitatus, idcirco sententia non nisi pro parte priori concipi potest. Tercium est assati genus, ait August. quod Græci ceteromariam appellant, id est, secundum alteram partem, cum reo nulla defensio est, & aut color in facto non invenitur, aut parum probabilis color invenitur. Subdit verò paucis interjectis, quod expediat animadvertere in rem nostram. Nos, si assati admodum ad defensionem, vel mediocriter probabilis ad probationem hoc est à toto assatis genere subducimus, & aliam numero controuersiarum opinabilium in utramque partem, Qui sensus redditur adhuc clarius ex hac immediate adjuncta adverbialia: Sed si credenter confessa causa est, ut oportet secundum hanc riam, explodimus. Quarta denique species est, quando præeunte initio dissimilitudine probationum hinc, & inde, & superueniente postea contraria dissimilitudine totus demum cumulus probationum in una parte evadit omnino similis, & æqualis utcumque probationis ex altera parte, propterea quod penditur necessitas iudicium, & quælibet reddat profus inopinabilis. Audiatur explicatio Augusti & exemplum. Quartus est modus assati, vel ceteromariam, adeo ut doctus etiam hominibus solat uteretur. Habet enim nonnullam speciem probabilis, consistentis materia. Quia nimirum similitudo, & æqualitas motivorum in hac specie confurgit, & est multo duplici correlativa dissimilitudine. Ea est hinc, quod prosequitur August. in qua iudex ferenda sententiam explorare non potest. Hoc Græci apertum vocant. Sed subijciamus exemplum. Petebat quidam alius de iram quasi pecunia credita. Ille accepisse se pecuniam iurebat, sed depositam, & idcirco velle se restituere sortem sine usura. Pendente interea iudicio lex de tabulis (abolitivis debitorum, seu pecuniarum conditarum, & usurarum) lata est. Reperit de pecuniam quasi depositam, ille remisit quasi creditam. Non video quid sit hic, quod in sententia ferenda iudex suspensus sit. Cum petitor idem interdum credidisset, interum deposuisse se dicat, & ille alter interdum deposuisse, interdum creditam, & neuter sua parte, ut uterque alter alterius præterita sententia natus. Haec quoque omnibus ita se habentibus, necesse jam est, ut dicere, quod nefas est, Augustinum inadeguarum, ac defectuosam fecisse partitionem probationum in neutram, aut in alteram tantum partem opinabilium; vel fateri, quod intendimus, nunquam se dedere mutuo, aut etiam non mutuo motiva invicem opposita, atque inter se ita dissimilia, ac disparia, ut neutrius excessus simpliciter supra alterum in prorsus evidens, ac indubitatus. Quia quando motiva opinandi invicem opposita elidunt se mutuo, neutram partem est opinabilis propositio, licet quando pro neutra parte ullum omnino adeo motivum: est verò opinabilis propositio in altera tantum partem, quando datur elisio non mutuo. Augustinus autem propositiones non opinabiles differenter in utramlibet partem redigit ad quatuor classes. In primo nullum pro alterutra parte adeo motivum ob defectum circumstantiæ, & inde hinc. Secunda exhibet motiva hinc, & inde ita invicem dissimilia, & æqualia ut sint eadem utrumque, & nullam parva quidem discernantur. Ad tertiam classem pertinent motiva, quorum alterius excessus simpliciter supra alterum est ita manifestus, ac evidens, ut nulla

superfit defenso, nullus color, evidenterque confessa causa sit, utque ad eò ut si ad se aliquid ad defensionem, vel me-
ter probabile, eo ipso propositio sit proprie con-
veria, atque in utramlibet partem opinabilis.
Quarta denique classis coincidit per gyrum cum se-
cunda, duplici contrariarationis dissimilitudine re-
cedente in similitudinem, & æqualitatem totalem.
Pater igitur ex mente Augustini propositionem sub-
stantem motivis in vicem oppositis, inter se dissimili-
bus, ac disparibus, sed quorum neutrius excessus su-
per alterum sit evidens, atque omnino manifestus,
acindobitatus, eo ipso esse indifferentem opinabilem
in utramlibet partem, ac proinde motiva talia nun-
quam se elidere, seu mutuo, seu non mutuo. Dedu-
citur hæc, nisi omnino fallor, est omnino manifesta,
ac intergiverabilis intelligenti, & attendenti.

ART. CXXVI. Expeditius aliud ejusdem Augu-
stini eandem in rem testimonium habetur, lib. 2. de
Ditr. Christ. cap. 8. Ubi divinarum scripturarum in-
dugatore circa scripturas controversas, instituit
sic: Tenet igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut
ea, quæ ad omnes accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præpo-
nat, quæ quædam non accipiunt. In eis vero, quæ non
accipiuntur ab omnibus, præponat eas quæ plures gravioref-
qui accipiunt, eis, quæ pauciores, minorique auctoritatis
sunt. Si autem alias invenerit à pluribus, alias à
paucioribus haberi, quamquam hoc facile invenire non possit,
equalis tamen auctoritatis eas habendas puto. In trime-
bruita partitione, extrema primæ, & secundæ com-
parationis sunt in vicem similia, ejusdemque profusus
rationis, sed in æqualia cum excessu manifesto unius
partis supra aliam, propterea quæ eliditur motivum
minus à majori, & eidem majori motivo addicitur
deeminate sententia prælativa. In tertia compara-
tione exhibentur extrema invicem dissimilia, plura-
lia ex una parte, gravioritas ex altera, inter quas
est manifestus excessus secundum quid utriusvis su-
per alteram; at excessus simpliciter alterutrius (quem
res ipsa dat patet ex observatione præmissa, art. 112. si-
ne), est quoad nos obsecutus, & anceps, ac proinde
fuit ea extrema æqualia negativè quoad nos. Quid
tam? Juxta adversarios dicendum esset elidere se
mutuo pluralitatem, & gravioritatem, & consequen-
ter scripturas, quas plures Ecclesiæ accip-
unt, graviores non accipiunt, aut è converso, perinde æsti-
mandas esse, atque si nullæ illas acciperent, nullæ re-
sistent Ecclesiæ, hoc est nullius illas auctoritatis re-
putari debere. At Augustinus è contra, non equi-
dem nullius, sed æqualis auctoritatis habendas illas
esse putat. Ergo motiva invicem opposita, & inter
se dissimilia, atque excessus simpliciter obsecuti, ac
incipitis, nec mutuo se elidunt, nec non mutuo,
sed utraque simul vigent. Locum hunc August. ex-
pendit operose post, & contra P. Bardi P. Mercor. in
Basi. art. 2. art. 22. eumque dividit in tres partes, seu
tripliciter dicit, casus, sed partem, quæ apud Augustinum
est postrema, hinc pluralitatis, inde gravioritatis, quæ
pars vel maxime ad controversiam pertinet, penitus
in expensione prætermittit, sed nec fideliter eam re-
fert. Videtur si placet.

ART. CXXVII. Ad eundem scopum pertinent
omnia ea loca August. in quibus S. Doct. utramque
simul partem contradictoris agnoscit probabilem,
vel æqualiter, vel inæqualiter. Quia opinio, ejus
motivum est jam elisum, seu exanatum, & anoihi-
larum per motivum oppositum, perinde nequit jam
esse probabilis, atque nequit probabilis esse opi-
nio, cujus nullum profusus est fundamentum. Quare

toties implicite, & æquivalenter dicitur motiva
opinionum invicem oppositarum non elidere se, ne-
que mutuo, neque non mutuo, quoties expresse, &
formaliter adstruitur similitas probabilitatis opinio-
num invicem oppositarum, sive æqualis utrobique,
sive major ex una parte, & minor ex altera probabi-
litas agnoscatur. Ejusmodi porro similitas probabi-
litis opinionum, quæ non possunt simul esse ve-
ræ, legenti Augustinum occurrit in ipso persæpe.
Ecce specimen, lib. 1. de Serm. Domini in monte, cap.
9. ante med. præmissa quadam ex Græco significatio-
ne vocis Racha: Probabilis est ergo, subdit, quod au-
divi à quodam Hebræo. Et lib. 2. cap. 7. initio, ad illud:
Panem nostrum quotidianum, proposita triplici expo-
sitione: Sed horum trium, ait, quid sit probabilis con-
siderari oportet, lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 6. prope finem,
cum de Enoch, & Elia dixisset inter alia, nec morbo,
nec senectute deficiunt, ponderat. Quanto justius, at-
que probabilius primis illis hominibus præstaretur? &c.
Et cap. 18. versus finem: Per Ecclesiam multiformis
sapientia Dei probabiliter creditur, nempe sic, & sic, &
opposito modo, lib. 2. de doctr. Christ. cap. 12. sub ini-
tium: Nunc autem collato interpretum sensu probabilior
occurrit sententia; nempe aliis duabus inter se, &
cum hac tertia impossibilibus, quas proxime
reddiderat, & agnoverat probabiles, Epist. 54. ad
med. Nisi forte quis dicat alia bonorum, alia malorum
esse peccata; quos non usquequaque improbabiler dicitur.
Ubi supponitur opp. licum etiam esse probabile, &
quidem prior certius. Addit inibi, post med. Ali-
quando autem misericordes, & in ipso dubio nolunt homini
pro incerta pecunia, certa inferre supplicia. Ad hanc mi-
sericordiam etiam nos provocari, & exhortari debet. Me-
lus enim (ergo & oppositum sine peccato, & fit,
& docetur) etiam si habet, amittis, quam si non ha-
bet, aut excrucias, aut occidis, epist. 59. col. 2. initio. Sed
quod alii codices habent, &c. obsecutus est quidem, sed ele-
ctiori sententia videtur aptius convenire, epist. 118. cap. 7.
Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno
certo die per annum, &c. Honestius autem arbitror ea ho-
ra fieri, &c. Ac deinde probabilitati, & licito usui
utriusque opinionis subscribit his verbis: Quapropter
neminem cogimus ante Dominicam, illam cenam præsti-
dere; sed nulli etiam contradicere audemus. Neutrius igitur
sententiæ ratio rationem oppositæ sententiæ
elidit apud Augustinum.

ART. CXXVIII. Verum ponet ob oculos di-
stinctius mentem Augustini, & rem nostram casus
conscientiæ in hac eadem postrema Epistola, cap. 5:
ab eodem Augustino resolutus. Queritur, an sit li-
cita quotidiana Eucharistica communio? Præmittit
Augustinus sententiam affirmantem, & negantem
cum suis fundamentis, & negantem quidem sic: Di-
xerit aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam. Qua-
stus, quare? quoniam, inquit, eligendi sunt dies, quibus
purior homo, continentiusque vivat, quod ad tantum Sacra-
mentum dignius accedat. Qui enim manducat, & bibit
indigne, judicium sibi manducat & bibit. Affirmantem
mox sententiam proponit his verbis: Alius contra: I-
mò, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi,
ut medicamenta talia differenda sint, auctoritate Antisti-
tis debet quisque ab altario removeri ad agendam peni-
tentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc est e-
nim indigne accipere, si eo tempore accipias, quo debet ag-
gere penitentiam, non ut arbitrio suo cum libet, vel aufe-
rat se communioni, vel reddat. Ceterum si peccata tanta
non sunt, ut excommunicandus aliquibus (scilicet ab aqua-
tenus) homo judicetur non se debet à quotidiana medicina

Domini

Dominici corporis separare. Necesse jam est, fundamenta affirmantis hujus, & negantis sententiæ, vel æqualia esse, vel inæqualia. Si sunt æqualia elidunt se mutuo juxta adversarios, & necessario suspenditur judicium, sicut suspendit dubitans, dum dubitat. Si autem inæqualia dicantur, uti reipsa sunt, cum sint dissimilia, à majori eliditur minus fundamentum juxta eosdem adversarios, & illi soli parti potest præstari assensus. Necesse igitur erat ex eorundem sententia, Augustinum, de quo debitari non potest, quin utriusque partis fundamenta consideraverit satis, & percussuerit; vel alteram ex illis opinionibus approbare cum sua praxi, & alteram reprobare cum sua; vel certe neutram, aut approbare, aut reprobare, atque fateri, nescio, quid dicam. At Augustino neutrum horum visum est, sed agnosce similitudinem eorum motivorum invicem oppositorum vigorem, ac sufficientiam, & permittit unicuique assensum, & praxim utriusque opinionis juxta motum piæ affectionis in unoquoque prævalentis. Piæ, inquam, affectionis, quia rationes optinendi non variantur directe pro diversitate individuationum, & habituum, & resultantium ex illis cognitionum, sed solæ cognitiones affectivæ, ipsique affectus. Audiantur verba resolutoria Augustini immediata ad controversiam modò relatum. *Rectius inter eos fortasse quispiam dirimit litem, qui monet, ut præcipue in Christi pace permaneant. Faciat autem unusquisque, quod secundum fidem suam piè (ex vi piæ affectionis) credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certum honorare contendunt. Nec enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri proposuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum, alter dixerit: Non sum dignus. Ambo Salvatorem honorificantes diverso, & quasi contrario modo: Ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consequuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo unicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat; sic in ore cuiusque Christiani sacramentum illud quomodo sumatur, estimandum (sequente utique diversitate judiciorum diversitatem affectuum.) Nam & ille honorando non audeat quotidie sumere, & ille honorando non audeat ullo die prætermittere. Contemptum solum non vultibus ille, sicut manna fastidium. Censet igitur Augustinus præventos iidem apud utrumque rationibus dubitandi hinc, & inde diversis posse, & physicè, quod modo intendo, & honestè, de quo dicam paulò post, subinducere judicium prædictum diversum ex diverso imperio voluntatis juxta diversitatem præexistentis piæ affectionis, atque adeo rationes dubitandi non necessariò se invicem elidere saltem mutuo, & sæpè nec non mutuo. Nempe occurrunt sæpè rationes dubitandi proportionales rationibus Augustinianæ hujus quætionis, quarum tamen neutra putatur ab Augustino elisa fuisse per alteram.*

Superadditur auctoritati ratio circa elisionem motivorum intellectus.

ART. CXXIX. Auctoritatibus, quæ cogunt intellectum, adjungenda modo est ratio, quæ quietet eundem. Ratio, inquam, tum elisionis mutui motivorum similium, & æ-

qualium, tum non mutui similium, similiumque nullius elisionis motivorum dissimilium, seu diversarum speciei, adeoque inæqualium, deinde excessus simpliciter, inquam determinatè cadentem, sit anceps. Quicunque opinatur circa aliquod objectum, necesse est, ut assentiatur, vel dissentiat præferat motivo dissentendi, aut è converso, quæ alterum judicet esse verax, alterum fallax. Impossibile autem est, ut quis præferat motivum aliquod motivo alii omninò simili, & æquali, & alterum dicat esse verax, alterum fallax. Eo namque ipsorum præferret, simulque post haberet eidem secundum idem, & de eodem secundum idem pronunciet esse verax, simulque fallax. Quia in omnibus similibus, & æqualibus omnia sunt eidem præter individuationem, quæ nullaprorus vi movendi prædicta est, præcisè ratione sui; cum nulla prorus perfectio intellectum sit perfectio aliqua, utpotè activa eorum aliquo modo. Impossibile igitur est, ut præter motivis hinc, & inde omnino similibus, & æqualibus opinetur in alterutram partem, utque vel assentiatur, vel dissentiat, ac proinde motiva talia continent intellectum in eadem indeterminabilis suspensum statu, in quo foret, si nullum prorus in alteram partem appareret motivum. Hoc autem dicitur, id est ea motiva elidere se mutuo juxta conceptionem elisionis, quem præmissus ex sensu communis. Rationem istam expostitam à nobis generet, suggestit subalter in specie, atque in individualibus terminis Augustinus verbis illis relatis paulò prius art. 125. ante med. Nihil est, quod distinguatur, & elidatur eorum, sive accusat alterum, se criminatur, sive se purgat, defendit eum, quem criminari videtur. Indeterminatione facile concluditur ex motivis similibus, & æqualibus, seu inæqualibus intra eandem speciem, quod minus est, elidi à majori motivo. Quia si excessus majoris motivi præcedatur formalitè à reliquo, per hoc reliquum intelligitur elisionem motuum totum motivum minus, ut patet ex ratione mox ponderata. Ergo excessus ipse superest cum eodem omninò vi pertrahendi intellectum ad id, quod vigeret, si nullum prorus motivum ad id esset pro parte opposita; ac proinde motivum minus eliditur absolute à toto motivo majori, & non è converso, atque intellectus manet necessitatus, ut si quidem opinetur, soli possit accommodari, ac assenti eidem motivo majori: Jam quando motiva sunt dissimilia, seu diversæ hinc, & inde speciei, atque excessus simpliciter alterutris determinatè superat alterum est immanifestus, ac anceps; ex eo apparet neutrum elidi totalitè, ac omnimodè ab altero. Quod videlicet utrumlibet ex hujusmodi motivis præcedat alteri quoad perfectionem differentialem, ac propriam suæ speciei, & simul superatur ab eodem altero quoad perfectionem differentialem, ac propriam ipsius alterius. Quodlibet enim habens in se aliquam perfectionem, quod deest in altero, eateus excellit, & hoc alterum eadem tenus excellit. Cum ergo utrumlibet ex motivis specie diversis habeat in se perfectionem suam specialem, quæ caret motivum oppositum, constat utrumlibet eorum præcellere alteri secundum aliquod, & vicissim superari ab eodem altero secundum aliquod. Oñsentium autem non per se motivum simpliciter minus elidi per motivum simpliciter

eliter majus, non est converso; motiva verò invicem omnino aequalia elidere se mutuo totaliter. Utrumque igitur ex motivis invicem oppositis, & dissimilibus inter se specie elidit alterum, & eliditur vicissim ab altero secundum quid; & quando neutrum excellit simpliciter, & absolute supra alterum est manifestum, ac evidens, atque omnino certum, neutrum elidit alterum, aut eliditur ab altero simpliciter, ac totaliter, sicut accidit mutuo in motivis omnino similibus, simulque omnino aequalibus, & non mutuo in simul inaequalibus, sed superest in uno quilibet eorum perfectio specialis, & propria ipsius tanquam victrix, & excedens negativè, quatenus non est certum, ac manifestum, quod superetur absolute à perfectione speciali, ac propria motivi oppositi, cum tamen sit certum, ac manifestum, quod se tota sit excellit quidam supra totum motivum oppositum.

ART. CXXX. Quapropter, ut jam accedam ad summam principalem immediatam totius hujus discussionis, intellectus utramque motivis ejusmodi diversarum specierum, vi eorum manet indifferens, & proximè dispositus, ut accedente adminiculo ex utroque inclinationis, & imperii voluntatis, vel ferre ad utrumlibet eorum ad instar excedentis simpliciter, assensum illi, quandoquidem ipsa habet similitudinem quandam cum excedenti simpliciter, vel ut ad neutrum feratur, & neutri adhæreat absolute, cum utrinque habeat, per quod sufficienter retineatur. Confirmatur hoc, & explicatur exemplo libertatis pure contradictionis, seu puri exercitii, de qua tenetur supra, sed sub alia luce. Præventus motu fallibili assentiendi alicui objecto, quin simul appareat ullum motivum dissentendi, eo ipso constituitur liber libertate contradictionis, seu ad assensum, & ad suspendendum assensum. Qua in re omnes absque ulla controversia conveniunt. Ratio enim non alia esse potest, quam quia motivum fallibile, & continet in se perfectionem aliquam, qua fundat spem attingendæ veritatis, si ipsi præbeatur assensus, & simul subest alicui imperfectioni, qua fundat periculum, & incutit timorem incidendi in falsitatem, nisi suspendatur assensus; atque excessus perfectionis supra imperfectionem, & spei supra periculum, ac timorem, nec non est converso est incertum, & anceps. Unde fit, ut intellectus per tale motivum reddatur habilis, & dispositus in actu primo proximo, tum ad adherendum illi perfectioni per assensum, tum ad fugiendum ab illa imperfectione per suspensionem assensus, juxta inclinationem, & imperium voluntatis libere, vel ere & ad eam spem, tandemque amplectentis, vel succumbentis illi timori, & præcaventis illud periculum, quin perfectio ejusmodi, & imperfectio, spes, & timor elidant se, vel mutuo, vel non mutuo ex parte actus primi. Eadem autem est ratio de perfectionibus, & imperfectionibus duorum motivorum specie diversorum invicem contingentibus, cum obscuro, & ancipiti extrinseco simpliciter in ordine ad assensum, & dissentium, vel ad assensum hujus, & oppositi, nec non ad suspensionem utriusque simul, quæ est de perfectione, & imperfectione unici motivi simpliciter sibi invicem repugnantibus in ordine ad assensum, & ad suspensionem assensus, uti facile & clarè apparebit vobis considerare. Idem ulterius confirmari valde potest à posteriori, observata pertinaci emulatione animorum, conditionum, aut possessionum specie diversarum cum excessu simpliciter aliarum supra illas obicere, & ancipiti, aut non usquequaque

apud omnes manifesto, proptereaque unisquibusque æstimantibus, atque omnino judicantibus, juxta affectus proprii prædominium, suam seu conditionem, seu professionem esse meliorem, ac præstantiorem, quam seu conditionem, seu professionem æmulatorum suorum. Emulationes ejusmodi, ac dissensiones sunt nimis notæ inter litterarios, & militaris professionis homines; inter Senatores, & Duces; inter nobiles versatos, sed tennes, ac imbecilles, & novos, sed opulentos, ac prævalidos; inter Monarchicos, & Republicanos supparis utrobique gradus; pictores inter & statuarios inter hos utroque, & sutores, & sic de aliis innumerabiliter. Quæ certè emulationes, & dissensiones, de præeminentia invicem oppositorum, dissensiones dari nequaquam possent, si intellectus flexi non posset in utramlibet partem, & præeminentis affectus, & imperii voluntatis, sub motivis specie diversis, & ancipitis mutui excessus simpliciter. Nempe rationes, quibus singuli ex prædictis nituntur, sunt obviæ, & æquè bene notæ apud utramque respectivè factionem, atque illas sibi invicem satis, superque notificant opportunè, inopportunè, ac proinde ex sola affectuum discrepantia erumpunt in assensus contrarios, unoquoque æstimante rationes sibi faventes tanquam absolute, & simpliciter meliores, illisque adherendo tanquam veracibus, & rejiciendo rationes contrarias tanquam inferiores, ac fallaces. Neutra igitur ejusmodi rationes se invicem unquam elidunt, sed ambæ simul fovent assertam libertatem specificationis.

Satisfit duobus argumentis adversus libertatem opinandi.

ART. CXXXI. EX dictis hucusque, facile dirimuntur duo fundamenta adversariorum, quæ proposuimus supra art. 109. & 110. Ad 1. quod erat de potentia necessaria, & centro, dicendum est, intellectum esse quidem potentiam ex suo præcisè conceptu formali necessariam, non tamen ea necessitate, qualis reperitur in elementis, & mixtis inanimatis, nec non in aliis rationis, & consensu eidem rationi universalitatis expertibus, sed esse potentiam rationalem, & proinde universalem ad totum ens, atque multimodis ordinabilem, ac perducibilem ad scopum, & centrum suum, quod est veritas, eadem utique proportionali ratione, qua voluntas, propter omnino similem, & æqualem amplitudinem universalem objecti, variis, ac multimodè diversis viis ordinatur, ac perducitur ad scopum, & centrum suum, quod est bonitas. Ratione autem hujus uniformis in utraque potentia universalitatis objecti, & consequentis ad istam universalitatem multipliciter mediorum invicem incompossibilem, accedente in super mobilitate utriusque potentie, non per res ipsas, seu per veritatem, & bonitatem, ut sunt in se à parte rei, seu per easdem prout, & quatenus apparent in præviis, seu apprehensionibus, seu enunciationibus, quas evenit esse invicem inæquales inæqualitate contraria, quæ convenit in se rebus representatis, sicut etiam evenit hanc ipsam inæqualitatem, tam rerum, quam cognitionum ita defectuosæ, ac inadæquatè representati, ut non innotescat manifestè, & cum totali certitudine, utra ex parte determinatè se teneat excessu simpliciter, tum rei, tum representationis, sed ut utriusque maneat tantum veluti excedens quoad aliquid, & veluti

veluti excessu quoad aliud aliud, ac proinde utraque sit idonea movere, tum ad instar excedentis simpliciter, tum ad instar simpliciter excessu. Ratione, inquam, horum omnium, & tot usque inter intellectum, & voluntatem similitudinis mutua, convenit utrique huius potentia assimilis indifferencia ad actus invicem oppositos, atque voluntas potest imperio suo, seu in genere causæ efficientis, ad quod genus reducitur causâ applicativa, determinare intellectum ad utramlibet partem contradictionis, & contrarietatis eodem prorsus modo, quo potest seipsam determinare formaliter per electionem, quodcumque cætera sunt utrobique proportionaliter patia, ut apparet ex discussis superius, & modo subindicatis rationibus.

ART. CXXXII. Ex quibus itidem apparet clarè, quàm sit irrationabile, ac indisciplinatum, & quæ ex superficialitate vulgi velle urgere argumentum à pari, pro restrictione, & limitatione intellectus ad unum, ex balance, aliisque inanimatorum, aut etiam animatarum, sed rationis expertibus, ideoque incapacibus moveri, præterquam ad unum, & uno modo, & motivis hinc, & inde ejusdem prorsus rationis, uti movetur bilanx sola ponderum injeçtorum gravitate, quæ gravitas est, cæteris prædicatis se habentibus purè materialiter, cum intellectus diversimodè afficiatur per auctoritatem, & per rationem, nec non per rationem à priori, & à posteriori, atque per singulas quasque harum, similitudineque motionum differentias specificas cum facultate solius rationalis potentia propria super illas reflectendi, easdemque invicem comparandi. Ex hac eadem inter intellectum & voluntatem quoad ejusmodi prærogativam convenientia, & similitudine apparet præterea, quàm inanis sit conatus volentium statuere differentiam majoris determinationis ex parte intellectus ad veritatem, & ad prævalentem apparentiam ejus, quàm voluntatis ad bonitatem, & ad prævalentem apparentiam ejus; cum necesse palam sit utramque potentiam æquè inclinare ad scopum, & centrum suum, & utramque æqualiter influetur apparentia, & veritatis, & bonitatis hinc, & inde prævalens secundum quod absque clara, ac prorsus manifesta discrezione excessus simpliciter ex una potius parte, quàm ex opposita; Unde demum obrepit sæpe tam intellectui, quàm voluntati determinatio ad extremum re ipsa nocivum, deceptio intellectu, & depravata voluntate propter victoriam, & prælationem motivi, quod re ipsa erat dignum postponi, & absolute oportebat postponere.

ART. CXXXIII. Quod ad aliud attinet fundamentum ex art. 110. arguens ex motivis hinc, & inde omnino æqualibus ad motiva invicem inæqualia, o sensum jam est copiosè, & efficaciter, tum auctoritate, tum ratione diversam longè, imò & contrariam prorsus rationem esse motivorum hinc, & inde invicem æqualium, & invicem inæqualium quoad libertatem opinandi. Quæ videlicet perit sub motivis æqualibus, & viget sub inæqualibus. Videatur præsertim, art. 129. pro claritate, & veritate hujus differentia, imò contrarietatis. Unde quod tradit D. Tho. art. 110. q. 14. de verit. intellectum perinde habere, ac suspendi sub totali defectu moventium, & sub apparenti eorumdem in utramque partem æqualitate, est verissimum, & nobis eatenus favet expressè quoad priorem partem nostræ sententiæ circa controverfiam istam de libertate opinandi. Tantum oportet meminisse sententiæ ex professo traditæ à D. Thoma de totali necessaria similitudine mutua quo-

tumcumque omnino æqualium inter se, atque de converso de necessaria æqualitate quorumcumque omnino similitum, tam intensivè, quàm extensivè, ut retulimus *suprà* art. 113. in fine. Quod deinde in additione eodem illo in loco D. Thomas de majoritacione opinantis ad unam partem, quàm ad oppositam, debet imprimis componi cum multis illis, de claris ejusdem S. Doctoris testimoniis, quæ operis producta à nobis sunt, de libertate opinandi, huiusmodi, quàm oppositum. Inde enim necesse est concluditur, hoc, quod dicitur de majori ad unam partem inclinatione, accipiendum esse de majori inclinationis tantum secundum quid, quatenus est ex vi motivi intellectus secundum se præcise considerati; atque in conceptu inclinationis simpliciter majoris, & determinantis intellectum in adlectionem includi inclinationem etiam, & imperium voluntatis, ut inter expendendum testimonium illud patet, & omnes indubitanter agnoscunt, dum sermo est de eadem majori inclinatione, ac determinatione intellectus ad unam partem, prout operis suspensioni, & inclinationi ad suspensionem voluntatis simul, & dissensus, atque assensus oppositi. Ita notatum nimirum à nobis est semel, ac iterum eodem quoad hoc rationem esse de libertate quoad specificationem, quæ est de libertate quoad extensionem, hoc est, eandem extensionem de majori inclinatione intellectus ad assensum, quàm ad dissensum, vel ad assensum oppositum, quæ est de majori inclinatione ad assensum, quàm ad puram ejus suspensionem, & sic de dissensu, & ejus suspensione, nec non de suspensione assensus simul, & dissensus, vel assensus oppositi.

ART. CXXXIV. Observandum præterea est, ex modo, quo loquitur inibi D. Thomas, apparet satis, sermonem sibi esse de motivo inclinationis, cum majoritas, & excessus *suprà* motivum oppositum non sit omnino indubitatus, ac evidens. Loquitur enim de motivo insufficienti ad hoc, quod determinet intellectum ad unam partem totaliter, & rursus ita accipit intellectus unam partem, ut tamen dubiet super illa opposita, & subsistit formidini ejusdem. Qui autem possit assensum ex motivo, tametsi utcumque formidoli, evidenter tamen, atque omnino manifestè majori, ac fortiori, quàm sit motivum oppositum, eo ipso accedit magis ad scientiam, quàm ad dubitationem, inter quæ extrema ipsam opinari est medium, ideoque constituitur eo in gradu certitudinis moralis, & consequenter non dicitur absolute, & absque addito aliquo diminuenti, quod debet semper de opposito, & subsistere formidini, & quod non determinetur totaliter ad unam partem. Non enim hæc dicimus de eo, qui credit se non esse occidendum ab amico sibi diutissime fido, ac familiariter, nullaque prorsus occasione provocato ad iram, quando ab eo invitatur ad prandium, & sic de similibus moraliter certis. Loquitur ergo D. Thomas de majoritate, & excessu motivi, seu moventis accepti, ac incerto. Majoritas autem, & excessus moventis pro una parte *suprà* motivum ad partem oppositam, anceps, ac incertum non plus valere potest ad tollendam libertatem specificationis, quàm viam ad tollendam libertatem exercitii motivum subsistit formidini occurrens absque ullo alio motivo contrario. Et tamen est certum apud D. Thomam, aliisq. omnes hoc motivum non sufficere ad tollendam hanc libertatem. Ergo nec illud ad illam tollendam sufficit. Non igitur exigit D. Thomas ad opinionandum hoc potius, quàm oppositam majoritatem

motivi ablativam libertatis quoad specificationem.

ART. CXXXV. Certè pro transitu, qui subrebat in argumento, à dubitatione, & suspensione ad opinionem, & determinationem positivam intellectus, necesse nequaquam est, ut superveniat tale motivum restrictivum ex se præcisè, atque aliter motivum intellectus ad unam partem. Primum enim transitus à dubitatione, & suspensione ad opinionem, ac determinationem positivam intellectus non solum accidit sub occursum motivorum invicem pugnantium pro assensu, & dissensu, vel assensu contrario, sed etiam accidit sub occursum unius motivi adequati fallibilis absq; alio motivo in contrarium. Sæpe enim dubitamus, & hæremus aliquantum dubitantes non solum, an assentiamur, vel dissentiamus alicui objecto, vel assentiamur objecto contrario, sed etiam, an assentiamur, vel pure suspendamus iudicium, ac deinde transitus non minus à prima, quam à secunda dubitatione, ac suspensione ad actum opinionis, & ad determinationem positivam intellectus. Certum autem est apud omnes, uti sæpius, ac multipliciter suggerimus, transitum à dubitatione, ac suspensione ad resolutionem dubii, & ad actum opinandi sub occursum unius motivi fallibilis absque ullo alio, motivo in contrarium, non accidere ex vi sola motivi intellectus ex se præcisè determinantis intellectum independentem ab affectu, & imperio libero voluntatis. Quia nullum motivum fallibile, nulla que fallibilis motivorum collectio usque adeo poterit, ac efficaciter propellat, ac determinat intellectum, ut non possit suspendi nihilominus, & hæere dubitando ex imperio voluntatis cohibentis assensum propter periculum errandi, quod semper inest motivis fallibilibus. Ergo transitus à suspensione assensus opinativi ad assensum ipsum nunquam fit vi solius motivi supervenientis de novo, sed requiritur insuper imperium voluntatis cooperantis motivo intellectuali objectivo subortum ex motivo affectivo, & proprio ipsius voluntatis. Idem igitur accidere similiter potest circa transitum à dubitatione, & suspensione inter assensum, & dissensum, vel assensum contrarium ad utrumvis eorum potius, quam ad oppositum. Quam consequentiam esse legitimam, non multò prius ostensum à nobis fuit.

ART. CXXXVI. Deinde experientia cuiusque propria, & ratione faciliè obvia liquido apparet volentem opinari circa aliquid, quod jam conicit sibi esse indemonstrabile, primo conatu excogitare rationes hinc, & inde dubitandi, quotquot inveniunt, & complecti mente potest, usque omnibus simultaneè in prospectu habitis non propterea existere protinus, saltem juxta modum agendi magis ordinarium, opinionem, & determinationem intellectus, sed eam adhuc aliquantisper differri, tametsi nulla amplius super sit spes, nec adhibeatur conatus invenienti ulteriorem aliquam opinandi, ac determinandi rationem directam, ac proinde tempus interea, & conatum unice impendi deliberationi, ac consultationi reflexæ, utris potissimum rationibus invicem pugnantibus oporteat assensum accommodare; quod fit easdem rationes inter se conferendo, atque librando, donec voluntas afficiatur magis ad aliquam, vel ad quas earum rationum, quam ad oppositas, ac demum eligat easdem illis potissimum assensui, atque eligendo imperet intellectui, eundemque determinet, ut assentiat. Itaque ut quis opinetur, postquam fluctuavit inter rationes dubitandi invicem oppositas, oportet, ut consulat de

eligenda opinione, & præferendis rationibus his, vel illis in ordine ad attingendam veritatem, sicut oportet, ut consulat circa quodvis aliud mediorum genus, quicumque præconcepit plura invicem media impossibilia, ut eligat aliquod illorum in ordine ad finem præintendum: & sicut non potest pervenire ad executionem cuiusquam medi in alio quovis genere, nisi per huiusmodi consultationem, & electionem; ita nemo potest concipere opinionem victricem, & solutionem dubitationum, nisi per easdem. Ergo tam libera est electio ejusmodi opinionum, atque electio quorumvis aliorum mediorum. Attestatur huic veritati privata cuiusque, & publica universitatum sollicitudo in conquirendis magistris, qui non solum sint magni, & secundi acuminis ad invenendas multas, & subtiles rationes dubitandi, sed etiam sint, & hoc maxime, maturi, & optimi iudicii ad eligendas opiniones, prout oportet. Quæ profectò posterior pars sollicitudinis esset inanis, & stulta, si ex adinventis rationibus dubitandi, quæ re ipsa est major, ac efficacior, traheret ad se necessariò intellectum, nullusque superesset locus arbitrio, & libera electioni in opinando hoc potius, quam oppositum, atque in præferendis, ac approbandis his determinatè rationibus dubitandi potius, quam oppositis. Quapropter ad rationes dubitandi, quæ primo, ac directo suo aspectu, aut etiam reflexo, sed inchoato tantum, ligabant intellectum, tenebantque suspensum; accedente deinde perfectæ, & adæquata comparatione reflexæ, & mox subsequuta electione, ac prælatione efficaci voluntatis, conferunt ad solutionem, & progressionem ejusdem intellectus, atque rationibus prædictis, & assensione ipsa confirmatis, jamque prædominantibus in animo dissolvuntur, ac dissipantur rationes contrariæ, & finis imponitur controversiæ, totique dubitationi.

Subinferitur duplex confirmatio eiusdem libertatis opinandi.

ART. CXXXVII. Huiusmodi in opinionis determinatione cooperatio mutua intellectus prælucentis primum, ac dirigentis, tum dubitando, tum consultando, ac deinde obsequentis per assensum, vel dissensum, vel assensum contrarium, necnon voluntatis per interjectum utrique illi operationi intellectus electionem, & imperium, suaderi ulterius ex eo potest, quia notissimum discrimen fluctuationis inter duas partes adversas, quæ est propria opinandi, & firmæ, ac tenacis adhesionis ad unam partem determinatæ, quæ ex natura ipsa rei suboriri solet in jam opinante, non aliunde provenire potest, quam ex prædicta conjunctione, & cooperatione mutua intellectus, & voluntatis in opere opinandi. Qui agit de decidenda controversia aliqua, & de statuenda propria circa illam opinionem, antequam actu decidat, & opinetur, sentit se ita facilem ad utramlibet partem, ut nulla sit difficultas non solum in utralibet, verum neque in utraque simul parte reiicienda per putam suspensionem iudicii: Si audiat obloquentem adversus rationes utriusvis partis, easdemque censurantem acerbè tanquam minus probabiles rationibus contrariis, tanquam leves, nulliusque momenti, dissolutas, &c. nil afficitur, nil movetur, fautores, & adversarios utriusque partis æquè æstimat eatenus,

G

Hæc

Hæc opinabundus. At postquam opinatus jam est, atque in alteram determinatam partem incubuit, magnam impetum sentit difficultatem in cantanda palinodia, & negotiare quidem, nisi agerrimè, potest de transitu ad sententiam contrariam. Unde est celeberrima laus Augustini ex libris retractatorum, tanquam de re heroica, & summè ardua, non minus, si non & magis, quam ex libris Confessionum, peractaque in illis affectuum pravorum penitentia. Contradicit deinde ferventer impugnanti, aut utcumque deprimenti fundamenta suæ opinionis, eaque dicenti minus probabilia, ac solida, quam sint fundamenta contrariæ sententiæ; acerbiores verò ejus suæ sententiæ, ac fundamentorum censuras, ac vilipensiones audire nequit absque amaro doloris sensu. Talis profectò est animi dispositio, quam ex sua natura inducit determinatio sententiæ in alteram partem contrariam, nisi aliud e cohæreatur per motiva respectu opinionis extranea, & per sanctos affectus. Eadem demum ratione, & sub eadem conditione parvi pendit auctores opinionum suis plerumque contrarios. Quæ cum sint experimentaliter nimium manifesta, necesse est, ut habeant fundamentum, & rationem à priori in speciali opinantis, qua opinantis actualiter, & determinatè, dispositione ex parte, vel intellectus, vel voluntatis, vel utriusque. Constat autem provenire illa minimè posse ex motivo intellectus secundum se præcisè considerato. Quia motivum intellectus ad opinandum est idem, & cognoscitur æqualiter, dum sumus in actu primo proximo opinandi, & cum jam opinamur de facto. Opinamur enim ex eodem motivo, quo constituimur proximè potentes opinari; nec cognoscimus illud magis, dum opinamur actu, quam jam præcognoscere ab opinaturis, quandoquidem ideò opinando assentimur illi, quia jam innoverat, & non ideò innotebit, quia jam illi assentimur. Quidquid autem existit de novo ex parte intellectus secundum se præcisè, necesse est, ut proveniat ex objecto motivo ipsius proprio, quatenus eidem apparente. Necesse igitur est, ut discrimen prænotatum inter opinabundum, & opinantem revocetur, tanquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præeligitur, præamatur, ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto, & postponitur, negligitur, ac impeditur opinio opposita. In eonim actu voluntatis elucet spontè ratio omnium prædictorum. Primum etenim motivum eligendi, & illud ipsum, ad quod eligendum movet, diliguntur magis per actum ipsum electivum, quam diligantur, dum sumus in actu primo proximo eligendi. Præferuntur enim affectivè per actum electionis illis, quibus in actu primo proximo eramus indifferentes, ut postponerentur. Deinde actus electionis placet specialiter per seipsum eligenti, eundemque sibi utque adeò potenter, ac efficaciter devincit, ut cui fuisset facillimum eligere oppositum, sit jam difficillimum, si & impossibile prorsus non est, ab electione jam facta recedere, & ad oppositam transire electionem rebus omnibus aliis eodem modo se habentibus. Id quod elucet vel maximè ex comparatione vehementer terribili ex una parte, & æquè delectabili ex altera, Angelorum, & Dæmonum, quibus utrisque fuit facillimum, ut in oppositas, quibus incubere de facto, electiones concederent, utque evaderent, seu permanerent Angeli, qui sunt Dæmones, aut è converso. Utrique enim suberant affimili, & intrinsecè, ac entitativè pari intellectus, & voluntatis, naturæ, & gra-

tiæ dispositioni proportionali præviæ. At postquam elegere, ut placuit, ita mansere devoti electioni quique suæ, ut ab ea recedere, & vices permutare suas non amplius unquam possint, sed coherere que ex natura, & intrinsecò conceptu electionis illius, ut cum Divo Thoma, alique communiter tradidimus, quæst. 28. de Ang. lib. 2. Curs. Theolog. Ista autem tanta diligendi vis, & utique adeò vitæ tenacitas electionis, ut potè placens per seipsum eligenti super omnia impossibilia secum, eademque consequenter removens, quantum potest, ab omnibus, & quibuscumque ex se ideo ad inducendam electionem contrariam, aut suspensionem jam factam, pervagatur proportionem servata per omnes cujusvis generis electiones. Quia in omnibus rebus que suadet, servatis servandis, ratio à pari electione Angelica. Revocata igitur origine, & causa determinationis ad opinandum in electionem liberam, & imperium voluntatis, apparet proportionem clara, & permanentiè difficultè revocabilem opinionem semel conceptam, & displicentem omnium, & qualiumcumque adversus eandem impugnatorum, & impugnantium, quæ ipsa ratio in opposita sententia non satis apparet. Nec enim dici possit eam, & tenacitatem opinionum, & displicentiam contrariorum provenire ex complacencia consequent, per quam sua cuique placet opinio. Quia si determinatio intellectus ad hanc potius opinionem, quam ad oppositam non proveniret ex imperio, & electione, libera voluntatis, sed aliud necessarium refutaret, fieri facile posset, ut sapientia nobis displiceret opinio, uti accidit frequenter circa plures nostras cogitationes, quarum assensum patimur inviti propter eam, vel improbitatem, vel inopportunitatem, atque earundem infelicitatem, ac vilipensiones audimus libenter, libenter quam meditamur, & perquirimus. Dicendum igitur determinationem opinionis conceptæ ex fundamento entitativè excessus, provenire ex imperio libero voluntatis.

ART. CXXXVIII. Addo apparentiam majorem, vel minorem harum, vel illarum contrariorum invicem rationum plurimè dependere ex tali, aut tali dispositione phantasie, & æstimatione materialis, & variari juxta variationem utriusque. Phantasia autem, & æstimatione materialis dependet multis similiter ex temperamento corporis, & extensione, ac remissione qualitatum naturalium, atque illarum actus variantur juxta variationem in his existentem. Neminem potè latere, in temperamento corporali, & in intentione, & remissione qualitatum naturalium magnam, & frequentem, quam pluribus ex causis, suboriri vicissitudinem. Ergo si determinatio intellectus ad unam potius, quam ad oppositam opinionem consequeretur necessario juxta apparentiam qualitatemque majorem repulsiarum potius, quam oppositarum rationum; necesse omnino esset, ut daretur in nobis vicissitudo, ac permutatio opinionum nimium frequens, certe major, quam quæ datur ei ipsa, & per experientiam manifestam certò innotebit. Quod inconveniens est, revocata ea intellectu ex se incipitis determinatione ad imperium, & electionem liberam voluntatis, quæ potentia spiritalis operans independenter ab organo corporali, adeoque potens prævalere proprio suo ad versus variationes corporales, & potentiarum, ac apparentiarum materialium.

ART.

ART. CXXXIX. Adde & confirmatiunculam aliam ex scrupulosis, quibus, qui dirigend's, confortandis, ac sanandis sunt intenti, ac assueti, sciunt satis, & plerumque vellent, quanto ipsi opus sit conatu, ac industria in perurgendis rationibus, atque in adhibendis opportune, qualenibus adhortationibus, quoduris oburgationibus, per quas utiliter conveniatur voluntas scrupulosis ad deponendas ineptas, quibus pereditur, opinionationes, quæque eadem, & rationes, & adhortationes, & oburgationes sint potius in idoneæ, ut convincantur, aut perclueantur d. recte intellectus ejusdem scrupulosis, ut potest deprehensibilis induribilis, quoad intellectum, ac imperiusabilis d. recte. Videri potest inter alios, in hunc modum, & hoc industria genere sapienter, fortiter, & pie differens ad versus scrupulos, & erigens scrupulosos D. Antoninus. *part. Summatit. 3. cap. 10. §. 10. in regula præsertim 5. & 6. quarum prior incipit sic. Est igitur quinta regula obedientia humilis imitatio, scilicet scrupulosus capiver intellectum suum dictis sapientum, & obedientia superiorum, quantumcumque scrupulus sibi dicit aliud. Posterior vero incidit sic. Sexta regula est animosa impugnatio, seu repulsio scrupulorum, seu pusillanimitatis. Ad quod hortabatur Dominus Ihu 35. dicens. Confortamini pusillanimes, confortamini, & nolite timere. Ecce enim Dominus vester, scilicet glorians, & illustrans. Effet autem ineptus, ac prorsus inutilis, ut sponte patet, hic modus agendi, si major quævis apparentia, seu majoris utrunque rationis, ac fundamenti raperet necessarium intellectum ad unam partem, nullaque ejus in opinando daretur subordinatio ad liberam electionem, & imperium voluntatis; ad quam videlicet solam directè pertinet obedientia, animositas, & depulsio timoris, & ejusmodi alia.*

Exponitur necessitas libertatis opinandi pro usu licito opinionis minus probabilis.

ART. CXL. **V**enio ad scopum operosi, & fustioris quam de more, moliminis mei proximè præcedentis, & dico præsertim libertatem opinandi esse omnino necessariam pro usu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ, atque doctrinam moralem de hoc usu licito ita dependere à doctrina speculativa de illa libertate physica, ut procedant omnino inconsequenter, qui negata universaliter, & pro omni prorsus eventu libertate opinandi in utramlibet partem contradictionis, atque determinandi quæstionem, tum affirmativè, tum negativè, docent nihilominus licere uti opinione minus probabilis. Quinimò institunt quæstionem, & tradunt conclusionem de subiecto non supponenti. Quia nemo uti potest opinione, quam non habet, sicut re nulla alia uti unquam potest, qui illam non habet, dum non habet. Et, quod est quodammodo manifestius, nemo potest dirigi in eliciendo actu voluntatis per cognitionem, & opinionem, quæ actualiter non præexistit in intellectu ejus, estque plane chimericum, ut conformare quis liberè possit electionem suam cognitioni, seu opinioni, quæ non datur in eligente, nec præluet eidem electioni ex parte actus primi; atque exerceat immediatam aliquam casualitatem, seu directivam, seu motivam, seu formalem, seu efficientem in actum voluntatis ea cognitione, ac opinio, quæ volenti ipsi non inest, & cujus

potius contraria inest, dum elicit talem actum. Posito autem deesse nobis universaliter, & pro omni prorsus eventu liberam facultatem opinandi in utramlibet partem quæstionis propositæ, consequens profectò est, ut dicatur in nullo intellectu adesse unquam pro ullo eventu posse opinionem minus probabilem, seu fundamenti, & apparentiæ simpliciter, & absolute minoris, quàm sit fundamentum, & apparentia opinionis oppositæ. Irrationabile nimirum, ac stultum est credere, ut siquidem intellectus necessario, ac inevitabiliter rapiatur pro omni eventu per alterutrum ex duobus motivis, ac fundamentis invicem oppositis determinatè sumptum; id aliquando effici vi, & energia motivi, ac fundamenti hic, & nunc, omnibusque consideratis absolute, & simpliciter minoris, quàm sit motivum, ac fundamentum contrarium, fierique proinde posse, ut necessario, ac inevitabiliter prævaleat aliquando debilius contra fortius, minus contra majus, & similiter evadat superius in inducendo actualiter effectu, quod omnibus undique consideratis est absolute inferius quoad virtutem inductivam illius. Quæ cum sint perabsurda, certissima ratione concluditur nullum esse locum usui licito opinionis minus probabilis, si nulla est unquam libertas opinandi in utramlibet partem, atque controversiam de eodem usu licito, vel illicito esse de subiecto non supponenti, si ponatur eam libertatem non subsistere.

ART. CXLI. Intellexere hoc inter alios bene RR. PP. Mercor. supra relatus, & Gonet in *differat. de probabilit. art. 2. §. 4. ras. 1.* Cum enim teneant, ad vitandum peccatum in quavis humana operatione, requiri ut minimum majorem probabilitatem, vel ut ipsis loqui placet, certitudinem moralem, quod talis operatio sit licita; ut id probent, assumunt tanquam principium omnino necessarium, intellectum assentiri nunquam posse, nisi parti re ipsa probabiliori, seu cujus fundamentum re ipsa est majus, nullumque esse locum, loquendo directè, & formaliter, libertati, & imperio libero voluntatis in opinando hanc potius partem, quàm oppositam. Quæ quidem in re ita laudo consequentiam, ut tamen laudare minimè possim, quod Doctores hi ambo Dominicani, dum agunt de quæstione tanti momenti, non solum deferant quoad aliquid D. Thomam, sed insuper fundent suam sententiam supra principium, cui, & tam clarè, & toties contradicit S. Doctor, ut visum est *supra art. 105. 114. 115. & 118.* Verum occurrit specialiter in P. Gonet aliquid aliud circa hoc ipsum punctum, in quo pariter laudetur consequentia ejus, sed consequens vituperetur multò magis. Agnoscit eandem esse rationem, seu indifferentiam, & flexibilitatis, seu restrictionis ad unam partem, & inflexibilitatis, tum in intellectu quoad opinandum; tum in voluntate quoad eligendum cæteris utrobique proportionaliter paribus juxta ea, quæ de proportionali utriusque potentia quoad hoc uniformitate superius prosequuti sumus ab *art. 114.* ex mente D. Thomæ. Sed cum, hoc principio S. Doctoris laudabiliter admissio, debuisset inferre, ex certa, ac manifesta indifferentia voluntatis ad utrumlibet ex eligibilibus invicem disparibus, assimilem intellectus flexibilitatem ad utrumlibet ex opinabilibus itidem disparibus inter se; intulit è converso, ex restrictione, ac inevitabili alligatione prævia intellectus ad quaecunque probabilius, ac verosimilius, quæ erat sibi omnino necessaria pro scopo suo principali, assimilem restrictionem, ac inevitabilem

alligationem præviā voluntatis ad quaecunque eligibilis, ac melius. Concludit enim sic: *Vnde facta comparatione inter majus, & minus bonum, voluntas non potest eligere minus, repudiato majori.* Et quid tum dicemus ad illud Ecclesiæst. 15. 17. *Apposuit tibi aquam, & ignem; ad quod volueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum. Quod placuerit ei dabitur illi.* Comparantur hic inter se extrema certò, & valde inæqualia, & Deus relinquit homini indifferentem adiutrum libet eorum facultatem, quoniam tamen præalligat P. Gonet ad alterum, nempe ad majus, seu melius determinatè sumptum, ita ut non possit eligi minus repudiato majori. Hoc non apparet, quomodo coherereat cum libertate, & indifferentia arbitrii humani. Nec vacat dicere, liberum, ac indifferentem esse, vel fuisse applicare intellectum ad excogitandas rationes pro utralibet parte, & ad augendam, ac minuendam prohibitam apparentiam utriusvis eligibilis, atque per denominationem ab exercitio hujus immediatæ libertatis, ac indifferentiæ, dici, & esse absolutè liberam, tametsi immediatè, & ratione, si inévitablem hic, & nunc electionem majoris boni. Non vacat, inquam, hoc dicere, non solum, quia facit textus violentiam indè patitur præduram, ut potè exprimens clarè indifferentiam in ipso actu eligendi inter aquam, & ignem, vitam, & mortem, bonum, & malum absque ullo regressu, aut progressu ad aliquid aliud; Verum etiam, quia undecunque tandem aut ubique seu incipiet, seu desinet exercitium voluntatis immediatè liberum, & secundum se præcisè proveniens indifferenter à voluntate, semper oportebit, ut ibi adsint motiva invicem contraria, eaque, vel omnino similia, & æqualia inter se, vel inæqualia. Sub motivis utrimque omnino similibus, & æqualibus nullus est locus electiōis liberæ ex communi consensu, imò nec operatio sublequi indè ulla potest juxta illud Philosophi lib. 2. de Calo rex. 9. 4. *Quia necessarium manere in medio omne, cui nil magis huc, quàm illuc moveri convenit.* Quoad libertatem videri, & facillè huc applicari potest ratio à nobis expensa cum Augustino *suprà art. 129.* Sub motivis autem inæqualibus occludi itidem aditum universaliter P. Gonet omni ad eligendum indifferentiæ, dum statuit, facta comparatione inter majus, & minus bonum, voluntatem non posse eligere minus repudiato majori. Admissio igitur hoc hujus auctoris principio, quidquid tergiversando huc vel illuc circumagatur discursus, necesse tandem est, ut prorsus intereat dogma fidei de humani arbitrii indifferentia. Nec enim fieri unquam poterit ut, nulla existente electione immediatè libera, & subborta ex immediata ad ipsam indifferentiam, aliqua nihilominus supersit electio mediata, ac denominativè libera, ac indifferens, seu indifferenter elicita, sed de hoc est alius ex professo disserendi locus. Pro nunc sufficit insinuas, quantum interfit, ut non admittatur sententia negans assertam à nobis libertatem opinandi.

Præcluditur primum effugium negantium necessitatem libertatis opinandi.

ART. CXLII. **L**audatis igitur de cætero his lauctoribus quoad agnitam, tum dependentiam usus liciti opinionis minus probabilis à libertate opinandi, tum uniformitatem

proportionalem indifferentiæ, & in voluntate ad eligendum, & in intellectu ad opinandum; tractamus ad alios, qui contradicunt, aut perinde se gerunt ac si contradicerent quoad utramque. Dubium illi modis componere nituntur necessitatem semper, & ubique assentiendi opinioni probabiliori, aut quod perinde ferè est, permanentiam voluntariam in opinione semel æstimata probabiliori, & absolutè ratione cum facultate utendi nihilominus absque ullo peccato opinione contraria minus probabili, simulque minus tuta. Alii namque, ut Card. Pallavicinus *longè ante à me relatus, & Caramuel sapè in Theol. fund.* & alibi recurrunt ad cognitiones quasdam relictas circa probabile. Alii ut P. Thomas Sanchez, ceterique communiter nituntur distinctione cognitionis speculativæ, & practicæ, universalis & particularis seu ut alii loquuntur speculativè practicæ, & positivè practicæ. Utroque autem refellit jam olim datus *quæst. quodl. 2. punct. 3. argum. 2.* nisi omnino fallor, omnino demonstrativo. Dicunt reflexivè, operantem operationem aliquam esse peccaminosam, quam alii graves, & laudati auctores censent non esse peccaminosam, posse considerari, dum accedat operandum, probabile esse, saltem ab extrinsecis propter auctoritatem eorum Doctorum, talem operationem posse executioni mandari absque ullo peccato, ac proinde acturum se esse prudenter, si eam operationem exequatur; siquidem necesse est, ut agat prudenter, qui nititur in operando fundamento magis momenti, & plerumque non fallenti, quale est fundamentum cuiusvis veræ probabilitatis, ut læpè ab initio dictum est; ac demum se non esse peccatum exercita ejusmodi operatione, siquidem impossibile est, ut quisquam id agendo peccet, quod agit prudenter, dum prudenter agit.

ART. CXLIII. **I**ste discursus videtur mihi subsistere non posse sub his terminis. Quia actus voluntatis non specificatur ex objecto prout representato, seu applicato, ac proposito per aientiam, sed per propriam ipsius volentis cognitionem, eamque directam, & non reflexam. Actus etenim volentis operari fertur ad operationem ipsam, eamque voluntandum se, & non præcisè, ut denominatur per cognitionem aliquam; atque ut velis operationem necesse est, ut dirigatur cognitione eandem representante, seu applicante, ac proponente, utque ea cognitio insit ipsi volenti, eique proponat operationem secundum se, & non præcisè ut denominatur per aliquam aliam cognitionem. Unde si cognitio directa representet operanti operationem tamquam malam secundum se hic, & nunc, omnibusque consideratis, actus voluntatis eligens, ac volens talem operationem evadet eo ipso malus, quidquid sit directum, & operans erit eatenus similiter malus juxta illud Osee 9. 10. *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* Cum ergo tota illa consideratio redacta de probabilitate opinionis, quam opinionem ipsa operans judicat esse fallam; de magnitudine fundamenti probabilitatis, quod idem operans continenter reputat fallax, ac inanè; ac demum de prudentia operantis cum magno fundamento de operis sui honestate, quæ prudentia non potest operari nostro non videri fucata tantum absolute, atque dependens ex suppositione simpliciter falsa. Cum itaque, consideratio ejusmodi reflexa, ob hanc omnem, quam, consideratio ejusmodi reflexa, ob hanc omnem, eo pervenire minime possit, ut operans, retracta opinione propria de inhonestate operis sui, judicet nihilominus directè, & absolute idem opus esse honestum, aut non esse peccaminosum, ne alioquin

simul assentiantur duobus contradictoriis, quod est impossibile; nec ed utique pervenire eadem consideratione potest, ut verè non peccet, qui operatur retenta opinione sua propria, quod opus suum sit inhonestum, ac peccaminosum.

ART. CXLIV. Perspicitur hoc clariùs descendendo ad particularia. Opinatur quis non satis fieri obligationi recitandi Officium divinum, si recitetur absq; attentione ad verba, & ad sensum verborum; peccare pingentem in die festo, nisi tanta sinceritas pingendi, ut excuset, peccantem lethali ter teneri sub novo peccato lethali, ut protinus, nullaque vel minima interposita mora, vel contera-mpnentia, vel confiteatur peccatum cum vera, ac idonea attritione. Est jam hic homo in procinctu agendi circa hæc, & tùm recollit viros pios, & doctos docere opiniones; his opinionibus suis contrarias, auctoritatem eorum sufficere procul dubio ad probabilitatem; operantem juxta opinionem probabilem, eo ipso operari prudenter, ac proinde satisfacere omni suæ præsentii obligationi, nec peccare. His nihil obstantibus, quæ nempe omnia præviderat iste, & perconsideraverat, cum primitus opinatus fuit, pergere tenere, & veras adhuc absolute reputare opiniones illas suas, & dicit in corde suo, fatereturque coram Deo: Verè non satisfacit officio divino, qui illud recitat absque attentione ad verba, & ad sensum verborum: Verè peccat, qui pingit in die festo sine necessitate; Verè peccat de novo, qui confestim non contentur, nec confitetur legitime, postquam peccavit lethali ter. His ita se habentibus consuevit iste dicere officium absque attentione, & nil unquam curare ea adhibenda; pingit in die festo, quantum libet, & quoties libet nulla coactus necessitate; differt per plures dies agere penitentiam, postquam peccavit lethali ter, & cum tandem aliquando accedit ad peragendam penitentiam; non dolet, nec se accusat unquam de ea mora. Dico servum istum nequam jam judicatum esse ex ore suo, atque in supremo judicio reprobandum esse, testimonium reddente illi consentientia ipsius. Quia sentiebat, ac docebat, necessitatem esse attentionem, & non attendit, non licet pingere in die festo, & pinxit in die festo; debere penitentiam actum peragi, & distulit, neque de us penituit unquam. Prototypum hujusmodi forme judicii habetur apud Apostolum 2. ad Rom. 4. vers. 5. Neque verò quidquam ad hujus hominis defensionem valere poterit, si dicat viros tales, & quales, & tenuisse opiniones contrarias. Reponeretur enim illi: Viros illos tot, & tantos tu non tantifecisti; (& quod tua tibi mens suggerebat) nec tantifacere potuisti, ut propter illorum auctoritatem deponeres opinionem tuam, aut ab ea primitus in animum ipudenda deterrere, atque judicium tuum judicio illorum conformares, sed persististi nihilo minus in tua sententia sententia illorum contraria, ea que retenta operatus es contra eandem, ac proinde contra dictamen conscientia tuæ; quæ tua sententia, & conscientia tua, non verò sententia, & conscientia aliorum quotlibet, & quantalibet auctoritatis erat regula proxima voluntatis, & operationis tuæ, uti didiceras ex Apostolo ad Rom. 2. 15. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, non aliorum tot, & talium, vel talium, sed omnino ipsorum, & iterum fortius cap. 14. 23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est. Tu autem discernisti, & fecisti, quæ credebas esse peccata, & damnatus es, quia non fecisti ex fide tua. Pater itaque

Pars II.

ejusmodi reflexionem, & reflexionum reflexiones supra, ut circa probabilitatem nil prodesse ad vitandum peccatum in eo, quod quis cognitione directa judicat esse peccatum, & tamen facit retenta hac sua sententia.

ART. CXLV. Præterea licet fieri facile possit, & sæpè contingat, ut ab aliquo judicetur probabilis absolute, utque re ipsa sit absolute probabilis sententia contraria sententiæ, quam ille idem de facto tenet, & putat esse veram; fieri tamen non potest, ut sententia aliqua sit re ipsa, aut judicetur probabilis respectu ejus, aut ab eo, qui tenet sententiam contrariam, atque illi adhæret tanquam veræ, dum eam tenet, eidemque adhæret, seu in sensu composito talis suæ sententiæ: sicut fieri potest, ut quis sit absolute amabilis, & talis ab eo etiam judicetur, à quo odio habetur de facto, fieri tamen non potest, ut ille idem ab hoc eodem sit amabilis, & judicetur talis respectu sui in sensu composito odii sui adversus ipsum. Qui enim sententiam aliquam amplectitur, eamque omnibus circumquaq; consideratis approbat absolute tamquam veram, eo ipso rejicit, & reprobat tanquam falsam sententiam contrariam, quam proinde approbare minime potest in sensu composito sententiæ illius suæ; sicut nec amare quisquam potest, quem odio habet, dum odio habet, & in sensu composito odii. Non est autem probabile respectu cujusquam, quod ab eo reprobat, dum reprobat, atque in sensu composito reprobationis. Id quod merito visum est principium per se notum Augustino propterea exclamanti lib. de utilit. cred. cap. si bene memini 11. Quomodo esse illud, quod sequuntur, si non probatur, probabile? nempe illi cui non probatur, & à quo judicatur probari non debere. De tali nimirum, & quatenus taliter affecto disserit ibi ex professo Augustinus. Moliuntur ergo impossibile quiddam, & chimericum auctores isti, dum opinanti operationem aliquam esse peccaminosam tentant permittere, ut retenta ea opinione, atque in sensu ejus composito utatur opinione contraria tanquam probabilis, cum probabilis minime sit respectu reprobantis ipsam, & appositam, dum sic alteram approbat, & alteram reprobat, seu in sensu composito talis approbationis, & reprobationis.

Obstruitur rima quadam eiusdem effugij.

ART. CXLVI. Quærent propter hæc effugium aliud alii quidam, inter quos est Card. Pallavicinus, superaddita, eidem reflexioni circa probabile, cōsideratione quadam speciali universalitatis, & uniformitatis legis divinæ quoad omnes homines. Pertinet, ajunt, ad sapientem gubernationem, & ad iustitiam legum, ut non plus graventur, nec obligentur ad plura quidam ex subditis, ac præsertim qui sunt de republica specialiter benemeriti, quam alii plerique, & non usque ad eò benemeriti. Si ergo, contingat aliquos viros doctos, quos eo ipso constat esse de Republica specialiter benemeritos, studio suo, ac diligentia adinvenire rationem, qua coguntur judicare tales, vel tales aliquas operationes esse illicitas; quas tamē simul animadvertunt ab aliis viris doctis censeri licitas, easdemque propterea ab iisdem, necnō ab aliis plerisque ductu ipsorum executioni: re ipsa mandari absque ullo peccato; poterunt utiq; & illi priores idem facere absque ullo peccato, agendo contra propriam

G 3

quam

quam putant veram, & conformiter ad probabilem sententiam contrariam aliorum. Ne nimirum plus alioquin graventur, & pluribus addidit subiciuntur obligationibus, qui sunt diligentiores, ac perspicaciores in scrutinio legis, voluntatisque divinæ. Quod profectò est specialissimè a seculo ab infinita sapientia Dei, & à rectitudine legum divinarum, quæ sunt suprema omnis iustitiæ, & æquitatis norma. Admiratione huc discursui exemplum, quod sibi opponit Adrianus ubi supra, ex Rege temporali, qui missurus exercitum adversus hostem, postquam illum instituit mandatis suis, nisi vellet inopienter agere, superordinat explicitè, vel implicitè, ut si quæ suboriatur dissensio inter Duces circa intelligentiam eorum mandatorum in casu particulari, omnes operentur juxta sensum plurimum, ac peritiorum, tametsi nonnulli certò coniciant intentionem, ac voluntatem Regis omnino sibi esse contrariam. Quæ animi- rum sequerentur alioquin, multa incommoda, ac demum dissipatio, & ruina totius exercitus. Ergo Deus, cujus sapientia non est numerus *Psalm. 145. 5.* quique omnia in sapientia fecit *Psalm. 103. 24.* Multo majori ratione credendus est, superordinasse similiter circa legem suam. Licet ergo cuilibet agere contra propriam sententiam eadem retenta, quoties aderit sententia probabilis in contrarium, saltem cum ea fuerit plurimum, & doctiorum.

ART. CXLVII. Huc discursui nemo fidere potest, quia probat nimis, & ducit ad præcipitum. Probari enim, siquid probaret, etiam licere uti opinione apud alios probabili, qui certò, ac scientificè cognosceret illam esse falsam; licere item omnibus Catholicis contrarie toti juri Canonico, quo nempe non obligantur infideles; Catholicos demum, atque hæreticos posse transgredi impunè totum jus divinum positivum, ut potè non inducens reatum specialis pœnæ ob transgressionem sui respectu paganorum, & quoad novum testamentum, nec respectu Hebræorum. Patet nimirum non aliter in his etiam subsistere æqualitatem gravaminum, atque meliores alioquin gravari magis. Præterea in eodem discursu considerantur leges divinæ, & humanæ tanquam pura gravamina, & incommoda, vel certè tanquam in quibus prævaleat ratio gravaminis, & incommodi, ac proinde supponitur melioris, cæteris paribus, conditionis esse exemptos per ignorantiam ab actuali, & immediata obligatione, & observantia legum, quam qui per earum cognitionem, ac legitimam intelligentiam instruuntur, ac diriguntur ad sanctos mores, æmulos Divinitatis, & Angelorum, atque congruentes humanæ naturæ dignitati, & secundum se, & prout elevatæ ad visionis Dei consequibilitatem, ad quam ita effectivè perducit homines earundem legum observantia, ut eos per se ipsam reddat Deiformes, seu Deo in volendo, ac agendo simillimos. Ex his potè eorum extremorum expressionibus, ex quæ ipsa terminorum justa apprehensione spontè, ac liquido apparet considerationem ejusmodi qualificativam legum, earumdemque cognitionis, ac sinceræ intelligentiæ esse per absurdum, alienam prorsus à pietate hominis Christiani, imò & hominis, atque enormiter degenerem ab spiritu divino, quo percitus, ac illuminatus Regius Psalter ardentem, ac sæpè postulat à Deo cognitionem majorem semper, ac majorem legis, mandatorumque suorum, uti apparet ex *Psalm. 188.* qui, cum sit cæteris omnibus longior, totus est plenus ejusmodi aspirationibus ver. 12. *Doce me justificationes tuas, ver. 18. & 19. Revela oculos meos, &*

considerabo mirabilia de lege tua. Intelle ego sanctam terram, non abscondas à me mandata tua. ver. 14. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, ver. 64. Memoriam tuam Domine plena est terra, & insipientiam tuam multipliciter obvia in sacris litteris, solum tantum ex ver. 72. quod continet rationem præ humanæ. Bonum mihi lex oris tui super milia argenti. Cui consonat illud Prov. 6. 23. Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vite inceptus disciplina. Perinde itaque est dicere eum, qui agnoscit obligationem legis quoad aliquid, quam aliquid negant cum fundamento magnæ equidem apparentiæ, sed, ut ille credit, fallaci, ac deceptivæ, ut agat, ac si nullam haberet cognitionem talis obligationis, utque eos sequatur in operando, quos credit decipi, & operari ex vi deceptionis, ac ignorantia, atque agere re ipsa contra legem. Perinde inquam, est hoc dicere, ac si diceretur, ratio in parte catholica, baptizata, ac educato catholice, aut hæbenti donum qualecunque aliud Dei, specialiter dispositam ad bonam aliquam operationem, licet, ut non aliter agat, quam si nullum speciale re beneficium accepisset à Deo, nempe ratione sapientie, & æquitatis divinæ permitti illi, ut se gerat in operando, sicut ii, qui bus nil tale indultum à Deo est. Quod quam sit impium, ac stultum nemo non videt. Differentia autem inter ea extrema est putè materialis, & forma arguendæ est prorsus eadem, ut patet ex dictamen conscientia, tametsi erroneum respectu, & non solum utcunque incertum, perinde obligatum non deponitur, arguendæ est omnino certum, & fundatum in veritate. Agimus verò de non deponente, sed retinente firmiter opinionem suam assertivam obligationis, atque operante in sensu composito hujus laxe opinionis.

ART. CXLVIII. Concludo, nec dispensare, seu superordinare Deum de facto, nec posse etiam de potentia sua absoluta dispensare, seu superordinare, ut cuiquam, propter qualiumcumque, & quocunque aliorum opinionem, liceat id exequi sine peccato, quod ipse opinatur, & judicat esse illicitum, & peccaminosum, dum ita opinatur, & judicat. Quia Deus nulla sua potentia efficere potest, ut quis simultaneè assensiat duobus contradictoriis, & dicat esse verum, ac honestum, quod dicit, & dam dicit esse falsum, ac inhonestum, aut ut actus voluntatis non specificetur ex objecto sibi proposito, nec evadat malus, tametsi objectum proponatur ut malum. Ergo retenta opinione absolute assertiva obligationis ad aliquam actionem, vel omissionem, & quod sit peccaminosa, nullus est modus evadendi peccatum præter quam vitando actionem eam, vel omissionem. Exemplum illud Regis temporalis convincit, quod nemo negat, nempe fieri posse, ut reddatur, ac judicetur licitum ex suppositione aliquæ accidentali, quod absolute, & secundum se erat illicitum; non tamen convincit, aut ullatenus suadet, ut aliquid idem sub eadem adæquata suppositione judicetur illicitum; & tamen vi alicujus reflexionis fieri possit, ut mandetur executioni absque peccato. Consideretur iterum, sed paulò distinctius exemplum nuper objectum. Rex æternus, sicut & temporalis vult, ut miles presidians custodiat Civitatem adversus hostem illi imminentem, utque impediatur omnem jacturam, & omne incommodum civitatis ejusdem, quoad fieri poterit. Adhuc duo

Centuriones, qui sciunt modum disponendi defensionem, atque agendi, quo certò v.etur omne incommodum, omnisque jactura, sed eum modum reprobant plerique alii, & incumbunt verbo, ac opere in alium disponendi, ac agendi modum, per quem speratur incolumitas Civitatis, licet cum aliquo incommodo, & jactura. Centuriones illi duo, quia vident Civitatem esse perdendam, nisi & ipsi cooperentur posteriori huic defensionis modo, cooperantur illi de facto, & dimitunt quod erat optimum factum ob solutè, proptereaque voluit ob solutè à Deo, & à Rege suo ex eadem suppositione. Omittunt itaque, & exequuntur cum laude per accidens, quod omittitur, & quod exequi erat illicitum per se. Hoc profectò non est reddi licitum per solam reflexionem, supra sensum aliorum, conjunctam cum aequitate & equalitatis onerum, quod erat, & adhuc est illicitum ex propria operantis sententia, sed est mutari statum rei per realem aliorum operationem dependentem à contraria eorumdem sententia. Unde illa, quæ dicebatur superordinatio Regis temporalis, nil est aliud, nisi expressio quædam conditionis, seu exceptionis inhibitive in præmissa ab eodem jussione, atque subintellecta universaliter in omni prudenti mandatio, nempe ut non observetur mandatum prout sonat absolute prolaturum, si ex tali observantia, ob incidentem utcumque circumstantiam, subsequatur prævidetur inconveniens contrarium intentioni jubentis, cujus inconvenientis vitatio merito prævaleret in voluntate eius efficaciter, atque ejusmodi sunt circumstantia, & inconvenientis, qualia ibi describuntur. Hoc autem nil habet commune cum tenestra. Quia differimus de discrepantia opinionum circa vim legis nil variante statum rerum, & exitum operationis pertinentis ad unumquemque juxta opinionem, ac intelligentiam propriam ipsius. Quo quidem in genere operationum nullus, nisi stultus Rex superordinaret, seu superpermitteret, ut suborta diffensione circa voluntatem eius, non id quisque exequeretur, quod certò sciret, aut utcumque crederet iustum ab eo fuisse, sed prout reputarent quidam alii, qui sciuntur, aut creduntur eatenus decipi, nec tantæ sunt auctoritatis, ut ob eam debeat quisque, aut etiam possit recedere ab opinione, ac intelligentia propria. Hoc enim nil esset aliud reipsa, uti considerantur facile patet, quam superordinare, seu supermittere, ut ab unoquoque credantur non decipi, qui, & quatenus creduntur, & dum creduntur, & non possunt non credi esse decepti. Constat itaque certissime per eum philosophandi modum vitari minimè posse necessitatem, & usum libertatis opinandi in utramlibet partem, rebus quoad intellectum eodem modo se habentibus, ut licitus esse possit usus opinionis minus probabilis.

*Præcluditur alterum aliorum
effugium.*

ART. CXLIX. Facilius, & paucioribus demonstrari potest insufficiens pro eodem scopo, recursus ad distinctionem opinionis speculative, & practice. Dicunt auctores, qui nituntur hac distinctione, eum, qui tenet opinionem assertivam obligationis aliquid agendi, vel omittendi in abstracto, seu sub terminis universalibus, posse retenta ea opinione concipere nihilominus dicta-

Pars II.

men particulare negativum obligationis illud idem agendi, vel omittendi hic, & nunc, atque ita nullum seu agendo, seu omittendo committere peccatum. Quia videlicet universalis illa opinio assertiva est cognitio speculativa, seu speculative practica, & fertur ad objectum secundum se in abstracto, & prout denudatum à circumstantiis individualibus, quæ vulgo denotantur per particulas hic, & nunc, dictamen verò particulare negativum est cognitio practica, seu practice practica, & fertur ad suum objectum in concreto, & prout affectum circumstantiis individualibus, atque pronunciat de illo prout hic, & nunc. Inter affirmationem autem, & negationem usque adeò invicem dissidentes quoad modum tendendi, & quod caput est, quoad objectum partialiter re ipsa diversum, nulla est contradictio, nulla est impossibilitas mutua. Notum siquidem est ex summo, de conceptu contradictionis, atque in ea fundata impossibilitatis esse, ut propositiones invicem contradictoriæ, & impossibiles sint de eodem secundum idem, nempe, & realiter, & formaliter. Argumento præterea est ejusdem inter eas cognitiones diversitatis, quod in opinionibus ejusmodi universalibus præcipue laudatur, ac vituperatur ingenium, in dictamine verò particulari iudicium potius. Accedit id quoque minimè contemnendum, viros timorata conscientia, & doctos, atque perspicaces, nec paucos, nec raro tenere tanquam veras, & docere opiniones aliquas rigidas in materia etiam gravi, quas tamen non opere complecti causari aliud esse opinari in genere, aliud operari, & arbitrari hic, & nunc. Et quod videtur perinde valere pro puncto doctrinæ, viri etiam doctissimi, simul ac Sanctissimi, uti vidimus supra circa S. Augustinum art. 127. & observavi pluries in D. Thoma, aliisque summis Doctoribus, ita nonnunquam tradunt doctrinas severiores, ut tamen oppositas benigniores, seu laxiores sub eodem contextu sermonis dicant, aut clarè indicent esse probabiles, hoc est, deducibiles in opus absque peccato.

ART. CL. Hæc evadendi ratio evanescit, si conclusis vocum ambagibus res ipsa consideretur. Certum est propositionem universalem assertivam, & particularem negativam, aut è converso esse invicem contradictorias, & impossibiles in eodem intellectu, quæcumque demum sit earum materia, seu objectum, dummodo sint de eodem secundum idem, nullumque intercedat discrimen, præterquam aliam descendere ad individuum, & circumstantias purè individuales, ac materiales determinatè, aliam abstrahere ab eisdem determinatè sumptis, sive propterea altera dicatur speculativa, aut speculative practica, altera practica absolute, aut practice practica, sive quovis alio modo denominentur, de quo nil curandum est. Quia quod ad rem ipsam attinet, tam sunt contradictoriæ istæ duæ: Omne mendacium est illicitum semper, & pro semper, tum respectu mei, tum respectu quorumvis aliorum; hoc mendacium hic, & nunc est mihi licitum, aut cuiquam alii; quam sunt contradictoriæ istæ alæ duæ: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: hic triangulus in individuo non habet tres angulos æquales duobus rectis; vel omne animal rationale est admirativum: Hoc animal rationale in individuo non est admirativum. Manifestum igitur est datam distinctionem practici, & speculativi, & alia ejusmodi qualiacumque vocum involucria nil ad hoc conferre posse, ut, retenta ab aliquo opinione universaliter assertiva obligationis

G 4

ad

ad aliquid, subinducatur nihilominus in ejusdem intellectu dictamen particulare negativum ejusdem, ad illud idem, obligationis; atque diversitatem quoad modum tendendi, & quoad objectum in hoc præcisè consistentem re ipsa, quod altera cognitio sit universalis, & abstractiva, altera particularis, atque individualis, usque adeo non tollere contradictionem, & mutuum impossibilitatem cognitionum, ut potius sit de conceptu veræ, ac propriissimæ contradictionis diversitas talis cognitionum, ut vulgò est notum ex summis, & nec expedit, aut decet, ut hic amplius exponatur.

ART. CLI. Quod addeatur de experientia, seu praxi virorum doctrina, & probitate præstantium, nil metangit. Quia ego non contendo auctorem sententiarum rigidioris non posse absolute uti absque peccato sententia opposita benigniori, quæ aliqui sit probabilis, sed tantum non posse retenta pro tunc ea sententia rigidiori, seu in sensu composito illius. Similiter nec dico existimantem unam partem contradictionis esse veram, non posse simul reputare absolute probabilem oppositam partem contradictionis, sed tantum non posse talem reputare respectu sui, quatenus taliter opinantis actu juxta nuper dicta art. 145. Addo, si prædictis, vel aliis qualibuscunque circumstantiis, aut exemplis fieri posset, ut qui tenet opinionem universalem affirmativam obligationis ad aliquid, posset nihilominus absque ullo peccato nolle id unquam exequi pro ulla particulari opportunitate operandi, quin recederet ab ea sua opinione, seu in sensu composito illius; eo ipso talis opinio, omnesque tales opiniones essent falsæ, frustraneæ, & quibus nemo conficius ejusmodi doctrinæ assentiri posset tanquam veris. Quia propositio universalis, quæ in nullo sibi substanti individuo verificatur, est falsa, & frustranea, quæ dicitur, necesse esse sic, vel sic operari, qualiter nunquam necesse erit operari; ac proinde qui hoc censet esse verum, non poterit illi propositioni assentiri, eidemque sermo, & ex animo adherere tanquam veræ. Adherere, inquam, absolute, & sine restrictione, seu conditione auferente conceptum simpliciter opinantis, & reddente ridiculam, ac frustraneam doctrinam taliter opinantis. Si enim quis diceret, ego opinarer, vel distorere concipiendo, opinor, eos, qui tenentur ad officium divinum, eo ipso obligari, ut attendant ad verba, & sensum verborum, nisi adesset in contrarium auctoritas plurimum. Doctorem, aut talis textus, aut talis ratio; patet, quod verè non teneat opinionem assertivam eius obligationis, sed potius oppositam. Nos autem de opinanti absolute, & consideratis omnibus, quantum fieri potest, rationis, & auctoritatis hinc & inde momentis, atque ad hoc ipsum genus opinionum diriguntur commemorata modo evasiones, & distinctiones inter speculationem, & praxim. Quas evasiones, cum constituterit, esse vanas, ac insufficientes; Concluditur demum, necessariam omnino esse, uti jam dicebam, aliquam libertatem, ac indifferentiam opinandi in utraque libet partem, ut aliquando liceat, tum uti opinione minus probabili, & minus tuta, tum agere contra propriam præconceptam prius opinionem universaliter affirmativam obligationis ad aliquid.

Videndum jam superest de ejusdem libertatis, ac indifferentiæ sufficientia ad hoc utrumque.

* *

An, & quatenus sufficiat libertas opinandi pro usu licito opinionum probabilis contra priorem, propriam etiam cuiusque, opinionem?

ART. CLII. **M**aximi imprimis momenti esse pro sedanda, magna saltem ex parte, tota ista contentiosissima controversia de usu licito opinionum, distinctionem superius à me observatam, & quam doleo me non invenire expressè notatam apud auctores communiter, inter opinionem evidentem, atque omnino indubitantem, seu probabilem, seu minus probabilem, & opinionem non ulque deipatenter, seu probabiliorem, seu minus probabilem, sed cuius, seu superioritas, seu inferioritas, aut infra oppositam sit aliquouque dubia, obicere, & anceps. Hujus distinctionis, nec ego olim memini in illa mea, hæc dæ, quæstione, & ratio, ob quam nil de ea sollicitus fuimus, credo hæc fuit. Quod nimirum quæstio de usu licito opinionum unice, vel certè præcipue respiciet opiniones, quæ tanquam probabiles circumferuntur apud auctores classicos, & approbatos, ac laudatos communiter, ita ut agnoscentur probabiles ab his etiam, à quibus rejiciuntur tanquam falsæ. Inter ejusmodi autem opiniones, tamen quælibet earum sunt suis oppositis probabiliore, aut minus probabiles re ipsa, idque videatur esse certum juxta principium Divi Thomæ superius à nobis præmissum de necessaria inæqualitate mutua quorumlibet invicem dissimilium, nullæ tamen sunt, quarum major, vel minor probabilitas, seu excessus, vel inferioritas probabilitatis supra oppositam opinionem sit indubitata, & evidens, ac facillè per via. Opinio enim, quæ tanta hujusmodi conspurcitate est verisimilis, aut minus verisimilis, non amplius dici solet probabilis, sed quæ est ita verisimilior, dicitur certior, & quæ est eodem modo minus verisimilis dicitur improbabilis; & hæc siquidem sit restrictiva dicitur scrupulus, seu nimium scrupulosus, live rō sit laxativa dicitur parum tuta, aut propterea tanta in conscientia; & utralibet sub aliqua ejusmodi censura excluditur à gradu probabilitatis. Hæc igitur effectum est, ut etiam plerique omnes scriptores alii eō sensum ferantur, ut dum agunt de usu licito opinionum probabilitatis, perinde dissertant, atque si nullæ prorsus essent opiniones, quarum excessus, aut inferioritas probabilitatis comparatione oppositarum opinionum sit evidens, atque omnino indubitata, aut apud omnes, aut apud plerumque, aut apud unumquemque. Pauci verò quidam alii debigunt, quod in nonnullis potissimum opiniones, quarum excessus verisimilitudinis super opiniones oppositas est, aut (quod perinde apud unumquemque valet) videtur sibi evidens, ac prorsus indubitatus. Et hæc opiniones ejusmodi ulque ad eō patenter præcipientes oppositis sint re ipsa paucæ intra vastum totius Theologiæ moralis ambitum, dum tamen ad ea, tanquam ad exemplaria, mentis aciem restringunt, ad quæ ea respicientes de universo opinabilium genere, quod latissime patet, quæ plures species, ac gradus valde invicem inæquales sub se complectens, pronunciant, ac si in unaquolibet opinionum con-

triditione altera pars semper esset, absque ulla unquam exceptione, evidenter, ac indubitanter probabilior, altera verò eodem modo minus probabilis. Ista probabilioritatem usque adeo inter se disparium indistincta confusio, & æquivocatio accendit primis, nisi fallor, & fovet hodieque ardorem contentio- nis maximum in hac materia, qualis circa minimas quoque res concipi facile solet sub latebris æquivo- cationum, partibus hinc, & inde in diversa intentis, & unaquaque, vel altera earum attribuentem parti ad- versæ absurdum aliquid, ac planè intolerabile. Id quod, cum maximo veritatis in re maxima præjudi- cio, accidisse, circa nostram istam controversiam, nonnullis ex Probabilioristis, conjicere clarè potest attentus lector ex qualitate argumentorum Mercori præsertim, Marinarii, & Sinnichii, quæ superius re- voluimus, ac diluimus; siquidem impugnant patro- nos usus liciti opinionis minus probabilis, & minus tunc, ac si docerent licentiam operandi juxta quem- libet etiam levissimum prætextum, reclamantibus in contrarium fundamentis evidenter, ac palpabiliter longe majoribus. Cujus fallentiam suppositionis amissi inibi animadvertimus satis; distinctius ta- men, & utilius eadem apparebit, si breviter subjun- gamus, uti facere institimus, expositionem termi- norum, ad quos usque protenditur usus licitus præ- alteræ libertatis physicæ opinandi in utramlibet par- tem contradictionis, tum quoad delectum opinio- num, tum maxime quoad deponendam præconcep- tam prius universalem opinionem, quando ventum est in particulari ad operationis instantiam hic, & nunc. Utar autem præcipue directione D. Antonini, 1. part. sum. tit. 3. cap. 16. §. 10. maxime verò reg. 7. & quæ posteam sequitur, quarta, & Adriani, quodl. quest. 2. punct. 3. §. 8. Ad rationes autè oppositas: ubi rem hanc accuratè, & magistraliter exponunt; prior pro- sedandis scriptulis, posterior pro justa dispositione conscientie.

ART. CLIII. Dico primò: Nulla libertas opi- nandi quædam confert ad usum licitum opinionis certò, aut evidenter, ac indubitanter minus proba- bilis, seu potius minus verisimilis. Patet hoc ex di- ctis supra. Ostendimus enim art. 113. deesse nobis physicam potestatem, ac libertatem assentiendi opi- nioni, quam, & quoties manifestè, atque omnino indubitanter conjicimus esse minus verisimilem op- posita opinione. Demonstravimus itidem nuper ab art. 142. fieri nullatenus posse, ut quis licitè, & abs- que peccato utatur opinione aliqua exclusiva obli- gationis, & peccati, quin assentiatur, seu potius quin præassentiatur eidem opinioni, dum operatur con- formiter ad ipsam. Patet igitur libertatem, ac indif- ferentiam physicam opinandi in utramlibet partem contradictionis, qualis à nobis asserta est, & qualis re ipsa datur, nullatenus sufficere, ut quisquam licitè uti aliquid possit opinione, quæ manifestè, atque omnino indubitanter sit apud ipsum minus verisimi- lis, quam opposita, qualiscumque de cæterò condi- tionis ea sit.

ART. CLIV. Quod si quis conjiciens mani- festam, atque omnino sibi indubitam præponde- rantiam fundamenti pro una parte contradictionis, ideoque impotens eatenus physicè assentiri opposi- tæ opinioni, seu alteri parti ejusdem contradictionis, quæ aliquin sibi apparet commoda, & perplacens, data opera avertat oculos à consideratione funda- menti probabilitatis illius manifestè, atque omnino indubitanter majoris, sequè totum impendat confi- derandis, ac promovendis, seu auctoribus, seu

rationibus suadentibus eam partem, seu opinionem, quæ manifestè, ac indubitanter deprehensa jam fue- rat minus verisimilis absolutè; efficere quidem hac arte poterit, ut inducat tandem in animum partem eam debiliorem, & minus verisimilem absolutè, ei- demque adhæreat assentiendo, ac si esset verisimi- lior, probabiliorque; cum per ejusmodi industriam, seu potius nequitiam, ac gyrum obtinere à se quis- que possit, ut opinetur de facto adversus ea, non solum certa ex fide divina, sed & evidentia, imò & adversus per se nota; efficere nihilominus eadem arte minimè poterit, ut evadat licitus, & im- munis à peccato usus opinionis taliter conceptæ. Quia pro usulicito opinionis minus probabilis, & minus tunc, postulat à nobis semper fuit, & postulat ab omnibus hujus sententiæ patronis, ut retineat probabilitatem, utque assenti illi possit, & assentiatur actu, qui eadem est usus, omnibus hinc, & inde maturè, ac diligenter consideratis, quæ sive ab auctoritate, sive à ratione occurrere cui- que possunt. In modo autem agendi proposito usque adeo hoc non præstat, ut oppositum potius fiat, dum de industria avocatur animus à consideratione eorum, quæ præ cæteris ad veritatem accedere, ac inducere posse præsentuntur. Unde nequitiosæ ejusdem circuitationis auctorem, eundemque cavil- latorem, ac palponem sui abs dubio comprehendit, ac reprobatur illud, Psalm. 35. 4. Noli intelligere, ut benè ageret. Ubi Bellarminus, ut malè ageret, scien- tiam benè vivendi contempsit. Quis etenim magis prop- riè dici potest nolle intelligere, ut benè agat, & scientiam benè vivendi contemnere, quam qui, o- culis manu propria pulvere conspersis, terga vertit rationibus, quas præsentit ineluctabiles, & quia in- eluctabiles præsentit, ut concedat in eam partem, quam prævidit à veritate longius recedere, seu ad veritatem, quæ unicè quærenda est, minus accede- re, utque id in animum inducere possit, in quo cla- rè, ac indubitanter conspiciat minorem affulgere spem veritatis attingendæ, & majus adesse pericu- lum falsitatis incurrendæ? Jure igitur optimo Adria- nus adversus istum modum, seu formandi, seu depo- nendi conscientiam (est enim eadem utrobique ra- tio) per voluntariam aversionem intellectus à præpositi, vel causæ consideratione, ut est in volentibus actu ignorare per non considerationem. Utitur testimonio, Job. 21. 14. Ubi sanctus vir ejusmodi nequitiam impiorum plangit, his verbis: Qui dixerunt Deo. Recede à no- bis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quibus in eandem rem adjungit idem Adrianus illa paris impietatis verba apud Isaiam 30. 10. Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt; loquimini nobis placencia, vi- dete nobis errores. Averte à me viam, declinate à me sa- mitam, cesser à facie nostra Sanctus Israel. Qualia pro- fectò vota nemo animo concipere potest forma- liter, ut sonant. Quia error, & recessus à ve- ritate, atque à fonte veritatis Deo est intrinse- cè inamabilis, sicut omne malum, quatenus ta- lis formaliter est. Attribuuntur ergo talia deglu- tiendi identicè, & materialiter, ut vulgò dicimus, ejusmodi perversionem intellectus, dum spretis, ac vitatis fulgoribus, quibus percutitur, magis con- spicius veritatis sectatur verisimilitudines, seu veri- tatis adumbrationes patenter, ac manifestè remo- tiores, magisque devias à veritate ipsa. Quod acci- dit in casu nostro.

ART. CLV. Consequens porro hinc est, ut qui post ejusmodi tergiversationem accedit ad operan- dum; tamen si fieri possit, ut extorqueat utrumque à se.

à semetipso assensum approbativum operationis concupitæ, utpotè commodæ, aut delectabilis, fieri tamen non posse, ut idem interea vitet remorsum conscientie memoris, saltem confusè, ac implicitè, rationum prævalentium in contrarium, propterea- que reclamantis electioni absolute, & omnibus undequaque consideratis minimè approbabili. Ex quo rursus consequitur, operantem sic, dum, & quia sic operatur, peccare de novo cum merito specialis leor- sime poenæ ultra rationem peccati, & dignitatem poenæ, quæ convenit eidem operationi per denominationem à prævio proposito inhonesto avocandi animi- mum à consideratione motivi, seu motivorum mani- festè, ac indubitanter prævalentium in contrarium, & quæ quatenus talia jam antè præluxerant. Quia remorsus conscientie resultans ex antecedenti cog- nitione non repulsa, seu non deposita legitime per motivum ad id sufficiens, aufert omnem veram cor- ram Deo excusationem operationis sub ipso exerci- tatio, uti animadvertit optimè Adrianus immediatè post verba mox à nobis relata. Conatus igitur homi- nis tentantis eo modo fallere seipsum, atque operari veluti clam seipso, est quadam chimera moralis, ut sic dicam. Quia retinetur quoad totum suum effe- ctum cognitio, quæ vitatur, seu potius dissimulatur, hæretque lateri læthalis aiundo eò læthalius, ac per- tinacius, quò occultius. Cum enim hoc malum late- brose ejusmodi perverfitatis latè pateat per doctos de gente Scolorum, perque prorsus indoctos, ac rudes, est pessima præterea indolis in ordine ad veram emendationem, ac poenitentiam salutarem. Quia peccata ejusmodi, quasi furtivè patrata sub luce ma- ligna hebetium crepusculorum, difficulter deinde agnoscuntur; difficilius manifestantur plenariè, & difficillimè ad radices usque revelluntur ex animo deluso viscosa fallacis honestatis, aut parvæ malitiæ apparentia. Hoc genus peccati plangit in specie Au- gustinus circa gulam, *lib. 10. Confess. cap. 31.*

ART. CLVI. Dico 2. libertas physica opinandi in utramlibet partem contradictionis sufficit pro usu licito opinionis cujuscvis practicè probabilis; hoc est affirmantis cum fundamento magni momenti, quale exposui *suprà, art. 102.* licere hoc, vel illud, seu age- re, seu omittere, sive talis opinio sit reipsa, aut mi- nus probabilis, aut minus tuta, aut minus probabi- lis, simulque minus tuta, sive sit magis probabilis, aut magis tuta, aut magis probabilis, simulque magis tuta; Dummodo excessus verisimilitudinis ex parte opposita ei, quæ deducitur in opus, non sit mani- festus, atque omninò indubitatus ipsi operanti. Hæc conclusio continet reipsa totum scopum quæstionis illius meæ, quam hoc opusculo vindicare conor, eandemque conclusionem, & nil aliud intendunt re- ipsa patroni usus liciti opinionis minus probabilis, & minus tuta, uti faciliè conjiciet quisquis fundamenta eorum, & contextum totius doctrinæ attentè, ac sin- cerè consideraverit. Deducitur autem ex dictis, ut cætera hic non repetam supervacue, quæ proposita fuere in illa mea quæstione. Potest imprimis unus- quisque, ratione præsertim libertatis physice opi- nandi in utramlibet partem contradictionis, assenti- ri absolute in casu posito utrilibet ex opinionibus in- vicem oppositis, prout libuerit, & juxta præsentem suæ voluntatis inclinationem, ac determinationem, ut patet ex præmissis. Deinde neque peccat volun- tate sic opinandi, neque voluntate operandi juxta o- pinionem jam præconceptam, quam tenet hic, &

nunc, & cui assentitur de facto absolute. Non pec- cat voluntate sic opinandi. Quia eligit opinari cum magno fundamento omnibus hinc, & inde diligen- ter consideratis, nullaque apparente, seu autem- te, seu ratione, quæ manifestè, ac indubitanter præ- valeat in contrarium. Qui autem sic opinatur, non utique opinatur incautè, insipienter, ac stulte, quod erat necessarium, ut peccaret opinando, seu eligendo sic opinari. Certè in speculativis, atque in nego- tiis pure humanis, ac temporalibus, qui opinatur præhabitis, pro, & contra fundamentis epulatis, non assimatur propterea ineptus, ac insipiens. Et autem eadem ratio laudabilis electionis opinandi in qualibet materia, sistentem intra terminos opinandi, atque præcindendo à proposito ordinante, vel non ordinante opinionem ad opus. Non igitur etiam- pis, ac peccaminosa voluntas opinandi modo dicto in materia morali, seu agibili. Sed neque voluntas operandi, juxta opinionem jam sic præconceptam, atque ipsius operis approbativam absolute pecca- minosa esse potest. Quia talis evadat necessè est actus voluntatis, qualis judicatus est judicio immediate præeunti, ac directivo ipsius, cum hoc judicium sit immediata regula humanæ cujuscunque operationis, juxta dicta ex communi, *lib. 3. Curs. Theol. quest. 2.* Atque illud Apostoli ad Roman. 14. 3. *Quid autem est fide, peccatum est, verificatur positive, & negative, ita videlicet, ut similiter sit verum: Quod est ex fide, peccatum non est.* Enimverò, quod est ex assensu concepto omnibus hinc, & inde consideratis, quæ de quantum considerare quique tenetur, est utique ex fide sumpta, juxta sensum illi verbo Apostoli com- munitè attributum cum D. Thoma, & 2. me libe- litum in loco mox indicato pro judicio simpliciter approbativo operis, quod quisque exequitur. Illud- modi judicium non habet, qui subest ignorantie vi- cibili, aut affectatæ, ac data opera non considerat rationes, quæ erant maxime considerandæ, ut in Conclusionem præcedenti vilum est. Utique enim patitur actualem, vel saltem habituales remorsus conscientie in contrarium, id eo quod non operatur simpliciter ex fide, sed cum contradictione in se- metipso. Habet verò idem judicium simpliciter ap- probativum, qui operatur cum assensu, qualis nobis expositus est, & exigitur in hac conclusio- ne. Quia assentit honestati sui operis omnibus a- trimque diligenter consideratis, ac innixus funda- mento magni ponderis, quod ita computatur, cum toto fundamento oppositæ partis, ut possit præ- ferri, & tanquam majus, ac probabilius acceptum imperio voluntatis, & sic acceptetur, ac præteratur, quoties libet. Circa quod expedit relegere, *art. 102.* Constat itaque libertatem, ac indifferentiam phy- sicam opinandi in utramlibet partem contradic- tionis ita esse semper, & ubique necessariam pro usu li- cito utriuslibet ex opinionibus delicto, & illi- cito sibi invicem oppositis, ut eadem sit etiam sufficiens pro eodem usu licito promiscuo utriusvis opinio- nis ex invicem oppositis, quoties neutri earum in ex- cessus verisimilitudinis supra alteram manifestus, atque omninò indubitatus.

ART. CLVII. Adde doctrinam traditam apud valere pro deponenda opinione sive universalis, sive particulari prius concepta, & pro admittenda loco illius, atque in animum inducenda, deducendaque in opus opinionis opposita, quando in neutra earum indubitanter agnoscitur excessus simpliciter verisimilitudinis supra alteram. Ita nimirum, ut nulla ex

apparente de novo ratione, vel auctoritate, pro, aut contra alterutram partem contradictionis, quod ad intellectum attinet, propter solam supervenientem de novo specialem dispositionem voluntatis, & appetentiam rationum pertinentium ad ipsam, incipiat dupliciter opinio, quae placebat prius, & placere, quae dicebatur, propterea; determinetur intellectus ad opinionem contrariam opinionem prius conceptae, & approbatae. Cum enim intellectus in ejusmodi assensibus, ac dissensibus dependeat a voluntate, ejusdemque imperio determinetur, ut dictum est; novitas, quae directè afficit voluntatem, ejusque affectum transferat ad extremum contrarium priori, afficit etiam intellectum indirectè, & transfert ab assensu ad dissensum, aut è contra. Et quidem transitus voluntatis ab affectu ad affectum, & propositum contrarium contrariumque facilitè, quando ex deliberatione abstracta, & universalis fit de sensum ad particularem, & individuum deliberationem, & considerationem operationis hic, & nunc imminens. Quod prae terquam experientia quotidiana nimis opere manifestum est, ratio quoque evincit facilitè obvia, & clara. Nempe difficilis, & ardua est operatio hic; & nunc executioni mandandae cadit sub sensum, & experientia facit, ac intuitivè percipitur directè, vel saltem indirectè, cum prius in deliberatione universalis abstractivè tantum dignosceretur, & secundum praedicata tantum communia, quae appetitum sensitivum minimè promoveant directè. Est autem longè diversa vis cognitionis intuitivae, ac experimentalis, ab ea, quae intell. cognitionis abstractivae, & secundum praedicata tantum communia, apparetque rerum facies valdè diversa sub altera, & altera repraesentatione; estque dispar similiter conditio voluntatis repugnante appetitui sensitivum vehementer commoto, ac renitenti sub operationis instantia, cum nil, vel certè remissius multo commoveretur, ac reniteretur sub consideratione abstractivae, ac universalis propter incapacitatem sensus respectu rationum abstractarum, ac universalium. Existit igitur usque adeò diversa voluntatis dispositio, & affectio sub universalis, & sub individuali operationis consideratione provenit, ut quae facilitate applicat, ac determinat intellectum ad opinionem affectivam, ac inductivam obligationis ad aliquid sub terminis universalibus, eadem eundem applicat, ac determinat ad opinionem oppositam, quando ventum est ad opus hic, & nunc, & ad deponendam interim priorem opinionem.

*Uterior expositio, & confirmatio
asserta libertatis opinandi
absque peccato.*

ART. CLVIII. **Q**uod autem istiusmodi vi-
cissitudo opinionum con-
tingere possit, ac sepe contingat absque peccato, si
nulli obstat aliud, quando opiniones utrinque sunt,
quales à nobis propositæ fuere, nempe absque mani-
festo excessu alterius supra alteram, probatur eadem
ratione, quia nuper illustrimus pro licito in utramlibet
partem delectu, & usu ejusmodi opinionum. Quia
quod quis tenuerit jam alteri utrum opinionem, ean-
demque pleno, quantum in opinabilibus fieri potest,
assensu præteritis oppositæ opinioni, solum efficit,
ut hanc prius postpositam, rejectamque opinionem
proponat deinde, amplectaturque tanquam melio-
rem, ac probabiliorē cum difficultate aliquanque

majori, seu potius cum minori facilitate, quam si non præcelleret voluntas præferendi, quod deinde postponendum est, & converso, juxta ponderationem circa hoc præmissam supra ab art. 137. Rationes enim honestatis, & inhonestatis, cum non cadant sub sensum, sicut ratio commodi, & incommodi, facili, & difficilis operis, non possunt mutare faciem, & forturi apparentiam diversam, quando ex universalis consideratione descenditur ad particularem, agiturque de operando hic, & nunc, sed ex hoc præcisè capite manent prorsus eadem, & apprehenduntur eodem modo. Quapropter intellectus, quantum est ex se, & ex vi motivorum directæ, ac immediatè pertinentium ad ipsum, permanet in eadem illa dispositione parendi indifferenter imperio voluntatis, sequendique eius ductum quoad depositionem opinionis prius præconcepæ, in qua primitus fuerat quoad eandem opinionem non admittendam, sed oppositam; ac proinde idem, qui sub deliberatione universalis, & nondum urgente operandi, opportunitate, ac difficultate presentis elegit opinionem inductivam, seu inductivam obligationis cum potestate eligendi oppositam, potest similiter omnibus rursus hinc, & inde consideratis, ac recognitis transire iuxta conscientiam ad opinionem oppositam, dum sentiens præteritum conformandis præconcepæ prius sententiæ difficultatem simul advertit absque ulla convincenti, aut certò præponderanti, seu auctoritate, seu ratione conjici se in angustias fragilitatis suæ periculosas, aut tepori spiritus graves, atque adesse pro parte contraria liberanti ab eo onere fundamentum magni momenti, seu motivum, quale plerumque non fallit. Suffragatur huic parti doctrinæ ultrà communem plurimorum, & optimorum postremi hujus sæculi auctorum consensus, de quo controversi, nisi protervè non potest, D. Antoninus ubi supra reg. 4. verbis, quibus obiter exponitur testimonium quoddam quod nimium confiderent abutuntur adversarii: Verba D. Antonini sunt. *Quod autem dicit D. Thomas in quodl. 3. quæst. 4. art. 2. (quodl. nunc 8. quæst. 6. art. 13.) Quando duo sint opiniones contrarie de eodem, oportet alteram esse veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem magistorum, ut potè habens plures probandas, facit contra veram opinionem, & sic non excusatur à peccato, cum faciat contra legem Dei, quamvis non faciat contra conscientiam. Hæc enim verba B. Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem Dei, & non de illis intelligi, ubi non apparet (nempe manifestè). Alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum. Excusatur ergo à peccato ex mente D. Antonini, qui in materia juris positivi tenet, & exequitur opinionem, quæ tamen si falsa sit, non tamen manifestè apparet, quod falsa sit. Alioquin interpretatio non subsistit, ut patet. Nec minus clarè patet eandem esse rationem de manifestæ contrarietate ad legem naturalem ex principis synderesis, vel communi sapientum consensu tanquam de re certa in materia pertinente ad ius naturæ. In hoc autem, quod dicitur de manifestè patere, ac apparere, vel non, intelligitur, abs dubio ratio man fecti, qualis plerumque datur, & est possibilis in operationibus humanis, nempe ut sit clara, atque omninò indubitata præponderantia fundamenti pro ea opinione, contra quam non potest quis agere sine peccato, tamen si veritas ipsius opinionis nec sit evidens, nec certa ex hîde.*

ART, CLIX, Constat hanc esse mentem Antonini.

tonini, inter alia plura, ex iis, quæ dicit sub finem regulæ ejus quartæ de tertio gradu certitudinis moralis, seu civilis. Conjungit enim hæc duo, tanquam invicem convertibilia, quod clarè denotat certitudinem ab eo dici moralem, non ex eo, quod perinde ferè infallibilis sit, atque certitudo physica, aut metaphysica, uti nonnulli usurpant per absurdum in re præsentis, sed dici moralem, quatenus est certitudo congruens moribus, & qualis quæri solet in deliberationibus civilibus. Exponit hoc distinctè similè idem S. Doctor, subdens ex Philosopho, Disciplinam esse, in unaquaque re certitudinem quærere juxta exigentiam materiam, certitudinem moralem non consurgere ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figuratibus magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus, & maxime sapientibus apparent vera; nempe ex motivo, ut supra dicebamus, plerumque non fallenti, & quod magis se habeat ad verum, quam ad falsum. Ex quibus concludit sic: Ex his igitur sequitur, quod in humanis agilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele, & experientia, sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes abiciat, sed sufficit, ut contemnat, seu superet eos. Quod utique fit adjungendo motivo intellectus non præminenti manifestè, atque hac præcisè de causâ insufficienti ad abiciendos penitusque dissipandos scrupulos, in sperium voluntatis, ad cujus efficaciam pertinet contemnere illos, & superare adigendo intellectum, ut amplectatur motivum præminens secundum quid ad modum præminenti simpliciter, quando non est manifestus excessus simpliciter motivi pro parte opposita rigidiori. In quam sententiam subdit opportunè S. hic Doctor. Ad quod etiam optimè facit illud Leonis Papæ dicentis: In his quæ dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis SS. PP. invenitur adversum dist. 14. cap. Sicut quædam. Quod lanè verificari potest absque certitudine moraliter infallibili, & cum sola certitudine, qualis plerumque dari solet in deliberationibus, & operationibus humanis, ut dictum est. Huic sic exposuit certitudinem moralem, quæ coincidit reposita cum opinione, quæ à nobis dicitur verè probabilis, utpotè innixa fundamento, quale plerumque non fallit, seu quod est magni ponderis, congruunt omnia, quæ tradit idem in eod. cap. 20. de conscientia, tota reg. 6. & 7. de repellendis, ac deponendis scrupulis. Sed quia sunt nimis multa, ut huc transferantur omnia, do pauca hæc in specimen, Reg. 6. fine. Ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo propriè, & striè dubitationem, videlicet prout rationes sunt aequè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhaeret ipsi sententia, quod tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita opinione, etiam si ipsa opinio, quam tenet, non esset vera. Et hoc nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium Scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ. Talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem. In quibus quod dicitur de æquiponderantia rationum, seu de rationibus hinc, & inde æqualibus, & de dubitatione pro-

prie tali inde necessario subsequenti, expostum à nobis fuit supra, & pluribus confirmatum ab art. 13. & alibi inter alia ex D. Thoma, à cujus mente, & sensu loquutionis haud quaquam recedit D. Antoninus. Expofuimus similiter art. 13. & prius, ac deinceps illud de ratione magis se habente ad unam partem, quam ad aliam inopinabilibus, ut nullus passus differat nostra quoad hoc doctrina à doctrina contenta in verbis relatis D. Antonini.

ART. CLX. Adde hæc alia ex regula 7. sui iurium: Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda. Cui consilio nullus esset locus, si nulla esset libertas in eligendis, retinendis, ac deponendis opinionibus, sed semper esset opus ratione ex se præcisè necessario victici. Adde regulæ ex Reg. 4. initio. Cum bona conscientia postquam re unam partem alicujus opinionis, & secundum eam perari, secluso saltem scandalo: quæ scilicet per arduam se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacra Scriptura, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholica, & quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum, sed bonam sibi conscientiam, & credulitatem formatam, quod credit tanquam de probabiliore parte, & præsumit quando quis adhæret diligentiam inquirendo, an sit, ut invenit aliquid, quod eum sufficiens motus ad hoc, quod sit illicitum. Ista postrema cautela de non sufficienter movente, seu de motivo non necessitante opinionem, quod sit illicitum, nec necessario remanente ab opinione, quod sit licitum, adhibita à nobis etiam est, & confirmata ex professu in superius, atque inibi observatum pariter etiam adhaerentem alterutri parti contradictionis, ubi proinde parte apparet motivum manifestè, ac indubitante verosimili, eo ipso adhærere illi tanquam probabiliori. Habemus igitur consentientem per omnia D. Antoninum, & cum ipso præcipuos quoque eius temporis Theologos, quorum sententias refert ipse diligenter in eundem sensum, licet referri facile possunt, & referuntur à pluribus auctoribus præcipui hujus temporis. Subiungo D. Antonino Adrianum, ubi supra ad primum de depositione conscientia, id est, opinionis prædictæ prioris, circa quod omnibus duobus modis deponendi, quos præmittit; considero tertium per rationes inducentes in contrarium, quem modum subdividit in duos rursus alios, primum insufficientem per rationes inductivas dubii, & suspensivum tam assensus, quam dissensus, & alterum, quem approbat ut sufficientem, his verbis: Secundo modo, cum inducitur in contrarium iudicium, sine affectum: Et cum sic deposita fuerit conscientia circa nullitatem matrimonii (quæ erat materia particularis argumenti) potest reddere, & exigere: dum tamen ex rationabilibus motivis, & non levibus, aut temerariis, ad hoc inducitur. Quam limitationem nos quoque approbamus semper, & apponunt omnes nostræ, quæque communis sententia auctores, solumque reprimimus Adversarios, quatenus exigunt, quod non cogit Adrianus, ut depositio conscientia, seu opinio fiat ex rationabilioribus motivis, aut non periculis, quando opinio jam deponenda concepta fuit. Concludo itaque esse licitum non modo delectum utriusvis partis contradictionis, sed etiam depositionem opinionis prius conceptæ, & transiitum ad opinionem opinionem, juxta novam voluntatis inclinationem, & affectum efficacem, quoties pro utraque parte adsunt motiva momenti absolutè, & compa-

hinc magni, & pro neutra adest excessus verisimilitudinis manifestus ac indubitatus. Quæ duo exprimitur, & expressi theoriam majoris claritatis gratia, cum res ipsa pars prior contineat in se posteriorem, uti & superius iterum adnotavi, & quilibet facile conjicere potest potest.

ART. CLXI. Exhucusque discussis circa libertatem, & physicam, & moralem opinandi, colligitur verum esse, quod superius insinuaui, opiniones, quæ communiter circumferuntur, ut probabiles auctoritates Catholicos pios, & doctos, seu qui quaeruntur, & leguntur passim à fidelibus non quaerituris, & lecturis absque spe addiscendi veram, sanamque doctrinam, eo ipso esse eligibiles, & deducibiles in praxim tutam conscientia apud plerisque omnes, licet apud omnes, iis tantum exceptis, qui sunt capaces discutendi per seipsos fundamenta opinionum singularium, tum ab auctoritate, tum à ratione, eademque ita invicem conferendi, ac librandi, ut condecere valeant, an alterutra ex parte adsit excessus verisimilitudinis manifestus sibi, ac indubitatus, & quatenus adhibita attentè, ac seria diligentia conjuncta esse talem ex altera parte excessum in occurrente, seu electione opinionis, seu operatione. Ratio hujus, tam illationis, quam exceptionis est usque adeo clara ex dictis, præsertim animadversa, quoad illationem, notationem, quam præmissi art. 131. sub finem, & quoad exceptionem, doctrina tradita totius art. 132. Ut neutra pars indigeat ulla amplius declaratione, aut confirmatione. Adde distinctionem datam quoad delectum, & usum licitum opinionum inter peritos, & imperitos, valentes, & non valentes per seipsos librare momenta fundamentorum cuiusque opinionis doceri inter alios à D. Antonino, in prædicato cap. 10. de conscientia, sub finem indutis, pro certificatione, & securitate sapientium illo Prov. 27. 11. *Stude sapientia fili mi.* & pro inerruditione Dnt. 32. 7. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, majores tuos & dicent tibi.* Adde & experientiam propriam, si quid forte sincera ejus expressio moveat quemquam, aut juvare possit. Aliquas opiniones ita teneo in questionibus controversis, ut opinionibus contrariis assentiri nullo pacto possim, tametsi maxime vellem, si ve in communi, si ve in particulari, si ve assensu speculative practico, si ve assensu practico practico; ex gr. lib. 8. *Curs. Theol. quæst. 45. art. 7.* tenui electionem non solum indigni, verum etiam minus digni prætermissio digniori ad officia conservativa, & promotiva boni communis, præsertim iurisdictionalia, esse injustam, atque ex suo genere lethaliter peccaminosam. Tenui similiter inibi, in respons. ad 7. art. 3. Distributorem dotium, & aliarum similium largitionum cum libera facultate eligendi personas individuas, quibus distribuat, ac largiatur, injustè agere, si pacificatur de parte pectinæ arbitretur propter electionem unius personæ, cui subveniat præ aliis, & quidquid ita retentum fuerit, esse obnoxium restitutioni. Docui item, lib. 10. quæst. 35. ad 8. circumstantias, ut vulgò dicitur, aggravantes intra eandem speciem esse necessariò exponendas in confessione Sacramentali, non quidem quoad omnes suas etiam miniores differentias; bene tamen quoad omnem rationem, seu rationes differentiales unius peccati ab alio, quarum quælibet actumdam se, ac seorsim sufficeret ad peccatum lethale ex gr. furantem una vice centum aureos, aut occidentem una explosione decem homines, non satisfacete, si dicat, commisi furtum grave, seu homicidium, sed teneri exponere determinatè quantitatem, & nunc

rum. Vide ibi. Dico autem opiniones istas, ut & alias non admodum paucas in questionibus controversis habentibus auctores hinc, & inde bonos, ac venerabiles, ita nihilominus à me teneri, ut oppositas opiniones in animum inducere, aut quoquomodo juxta eas operari, nullatenus mihi liceat, nulla quæ arte, nulla inclinatione, aut imperio voluntatis consequi ex me possim, ut existimem licere id mihi, aut hic, & nunc, aut universaliter, & in abstracto. In eadem porro animi dispositione, atque adhesionem sui erga sententias oppositas iis propositionibus, quibus zelo, & consilio optimo severè interdixit Alexander VII. scilicet record. ante etiam, quam illis interdiceret, aut de interdicendo ageretur. Quia videlicet in præmemoratis, aliisve similibus opinionibus excessus verisimilitudinis supra oppositas est mihi omnino manifestus, ac indubitatus, ideoque retrahit me necessariò ab assensu earundem oppositarum opinionum tum universalium, tum particularium, ac individuum, dum omnia hinc, & inde considero, quantum pro mea tenuitate possum, & quantum quilibet considerare tenetur circa mores, si ve docere oporteat, si ve operari. Circa quæstiones, res alias morales communiter controversas ita per omne dispositum me sentio, ut absque remotione conscientie de peccato in utramvis partem flexi facile possim per solas rationes pertinentes ad voluntatem, nulloque superveniente motivo, quod intellectum specialiter alliciat ad alteram determinatè partem, eademque devinciat, aut absterreat ab opposita, uti accidere posse docebat in genere D. Thom. supra art. 105. ac lapsus deinceps. De facto tamen id nunquam exequor propter considerationem subjungendam circa sequens argumentum.

Expenditur testimonium D. Thom. de usu licito opinionum.

ART. CLXII. Sed antequam ad illud transeo, libet regredi ad verba D. Antonini relata supra art. 157. ante medium, quatenus cum præmississet sententiam D. Thomæ, de faciente contra veram opinionem, & non exculato à peccato, tametsi non faciat contra conscientiam, atque subjunxisset ea verba D. Thomæ non posse intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ traditione, quod sit contra legem Dei; addidit demum, *alias sibi contra diceret in eodem libro, nempe in quodlibetis.* Quod ut firmiter credatur, tametsi abundè sufficiat auctoritas ita dicentis Antonini viri Sanctissimi, & in D. Thomæ versatissimi, atque, inter alia, eximio erga ejus doctrinam cultu, ac prona adhesionem laudatissimi; è re nihilominus erit, si hic subinserantur ipsa verba D. Thomæ, quæ habentur, quodl. 3. q. 4. art. 10. cujus titulus est: *Vtrum discipuli sequentes diversas opiniones magistrorum, excusentur à peccato erroris?* Respondet autem: *In iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri. In talibus enim ignorantia non excusat.* Et probat primò ab incommodo, quia alioquin a seclæ hæreticorum fuissent immunes à peccato; deinde auctoritate Augustini dicentis: *Consulere unumquemque debere regulam fidei, quam scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ auctoritate percepit.* Tum concludit: *Qui ergo assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, si ve contra id, quod publice renetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris*

ditio excusari. Ex hoc contextu apparet obiter non omnem opinionem unciur, quæ falsam, sive de jure, sive de facto esse, ac dici, ut quidam dissone hallucinantur, erroneam apud D. Thomam, sed illam tantum, cui manifestè contradicit Scriptura, aut traditio Ecclesiæ. Quia alioqui priora cum mediis, & ultimis, nempe allumpro cum probationibus, & conclusionibus minime cohererent, ut pater inspiciente. Animadverte hoc optime post D. Anton. *suprà* P. Gonet *art. 7.* lux hac dederit differt. §. 4. *vers. ad l. locum D. Thom. & vers. Errat etiam hic auctor, atque per hanc animadversionem exponit facile, ac legitime quædam loca D. Thomæ, & aliorum, quibus abutitur Wendrockius pro suo errore de ignorantia invincibili juris naturalis, & divini non excusante à peccato speciali pœna digno, de quo diximus plura super us dispuantibus cum S. n. n. c. s. o, & dictum adhuc plusculum (sumus circa sequens, idemque postremum argumentum. Notat præterea opportunè idem Gonet ibidem pro eadem conscientie erroneæ suppositione Theologos agentes de fide, & infidelitate solitos esse distinguere opinionem falsam, temerariam, erroneam, hæreticam. Apparet rursus ex eodem contextu excusare ignorantiam, & licere sequi opiniones Magistrorum quoad fidem, & bonos mores, ubi non adeit, in contrarium, manifestum Sacræ Scripturæ testimonium, neque tenetur quidquam, aut docetur contra id, quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem. Hæc certè est manifesta D. Thomæ sententia, quatenus exceptio firmat regulam in contrarium. Quæstio etenim universaliter proposita erat, *an liceat sequi opiniones Magistrorum?* & præmissio licere in iis, quæ non pertinent ad fidem, & bonos mores, addit quoad hæc non licere sequi *opiniones erroneas, & mox* exponit, quid intelligat nomine erronearum opinionum, nempe *quæ sunt contra manifestum Scripturæ testimonium, vel contra id, quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem.* Ergo ex mente D. Thomæ, licet de reliquo sequi opiniones Magistrorum, & sequens excusatur à peccato. Alioqui resolutio D. Thomæ esset defectuosa, & deceptiva in re longè gravissima, quod dici non potest. Concinnat huic intelligentiæ rationes dubitandi, quas proponit S. Doctor. Pro affirmativa enim, quod excusant opiniones Magistrorum, præponit illud Christi Domini, Matth. 23. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, omnia, quæ dicunt vobis, servate, & facite.* Pro negativa autem proponit illud Matth. 15. *Sicacus cæco ducatur præfret, ambo in foveam cadunt; & subdit hanc ponderationem: Sed quicumque errat, cæcus est, in quantum errat. Ergo quicumque sequitur opinionem errantis Magistris, in foveam peccati cadit.* Jam inter respondendum, circa istud posterius testimonium cum sua ponderatione nil dicit, sed tacitè supponit illud coincidere cum resolutione in corpore præmissa, ac proinde cæcum dici, & ducetorem, & ducum, non omnem, qui utcumque decipitur, aut decipit etiam circa abditiores, ac remotiores consequentias, sed eum tantum, qui decipitur, aut decipit circa manifesta, ac facile pervia, uti dicitur in corpore, & stabilitum à nobis fuit, *art. 35.* Ad testimonium autem prius pro parte affirmativa respondit hic: Dicendum quod *ideo præmissi, super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, ut quod postea subdit: Omnia quæ dixerint vobis, servate, & facite; de illis intelligatur, quæ ad cathedram pertinent, ad quam non pertinent ea, quæ sunt contra fidem, vel bonos**

mores. Sed ea tantum (subaudi) ex præmissis proprie
sui articuli resolutione) quæ certò, ac manifestè
pertinent ad fidem, & bonos mores. Manifestè
potrò est, sublimè ego, non nisi violenter, & in-
proprie, ac prorsus ineptè dici posse errorum, &
contra manifestum scripturæ testimonium, vel tra-
ditid, quod publicè teneretur secundum Ecclesiæ au-
thoritatem, eam opinionem, ejus oppositè hoc ut
minimum, non conveniat, ut excessus veritatis
indis in ipsa, seu excessus propinquitatis, & accessus
ad scripturæ testimonium, vel Ecclesiæ auctori-
tatem sit manifestus, ac indubitat. Manifestum
est, ejus ut minimum opinionis assensum, & re-
sum esse immunitem à peccato ex sententia D. Tho-
mæ, quæ à nobis assertus est esse immunitis à peccato,
atque adeò doctrinam nostram quoad hoc præ-
dictum, ne minimum quidem discrepare à doctrinâ
Thom. certè illam laxiorem nequaquam esse, con-
stat.

ART. CLXIII. Adjungam D. Thomæ infra art.
205. duos illos præcipuos, & affectuosissimos, & pot-
torum antequam nos Cajetanum, & Sylvestrum
interim non erit abste, si Angelico concedam libellum
Doctorem, atque ostendam Scotum non solum al-
contradictorie, sed etiam illi suffragari in locis, quæ
contrarios opponunt adversarii. Tria autem sunt
præcipua. Primum testimonium fuitur ex prælo-
gici fine. Et si objicias, ait, multa in altibus hactenus
sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam præ-
scriptis omnibus doctrinis Doctorum, & Expositorum legem-
do. non est dubia via salutis simpliciter. Quia a talis
tanquam à periculosissimis debet homo fuit cavere, & soluti
se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in ipsum.
Quod si noluerit querere salutem, sed non curat op-
ponat se periculo; ubi fore de genere aut si per
peccatum mortale, tamen peccatum mortale si per-
iculo exponendo: Dico imprimis hoc testimonium
non videri ad rem. Quia Scotus loquitur de dubio,
& de periculo dubitantis: Multa sunt dubia, dicit
in argumento; & in responsione: Non est dubia via
salutis. Adversarii loquuntur de opinabilibus, & de
modo probabilibus, atque de periculo opinantis ut
utrumque, sed cum probabilitate. Dubium autem,
& opinio, ea maxime, quæ est probabilis, differunt
inter se, tanquam, nodus, & solutio, & consequenter
dubitans, & opinans, præsertim probabilis, differunt
sicut ligatus, & solutus, ut vidimus supra
Aristotele, & D. Thomæ. Unde in agendo, quoad
rationem periculi differunt toto celo, avertere
potes infra fusc ab art. 190. Advertendum deinde
de est, ab Scoto non computari inter dubia doctrinas
Doctorum, & Expositorum, sed tantum oppo-
nit, iis suppositis, adhuc illa existere. Quod hoc
verissimum est, postquam tot insuper alia tradita, &
soluta sunt. Quotidie enim, & non raro læpimus
die interrogamur adhuc, & interrogamus de di-
biis emergentibus, atque interim tam confidentes,
quam consulti pro certo habemus, quod Scotus
tradit, non licere agere; nisi quod tutius est, quod
que inveniatur certitudo, vel saltem probabilitas pro
parte mitiori. Consentimus igitur Scoti inobstante
circa hæc dubia probabilitate, & duplici
dubia. Nota denique cum Meldula in disp. 2. quæ-
artific. 5. Scotum inibi in immediate ante doctrinam
ca ea, quæ implicite tantum traduntur in scriptura,
esse utilem laborem Doctorum, & Expositum. Et
utrum utilis pro minus tuto. Quia tutius est nunc
ipla rei, seu materialiter, omnibus sponte innotet

eum probabilis ut tale raro per Doctores innotescit. Opponit. Gonet. artic. 2. lxx dissent. §. 2. fms, hac verba Scoti in 3. dist. 25. quest. 1. ad 1. dub. occurrentes. Sicut in moralibus, quando sunt alterationes de aliquo peccato, quando primum est mortale, ut si unus peccat in scientia dicat, quod non licet sic merari; & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic, sed expectare quousque veritas pateat aliunde. Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, & sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus. Ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur. Et per hoc patet, ad secundum: Dico ad hæc; difficile esse priorem penultimum huius contextus quoad sensum grammaticalem. Quia præmissis, uno dicente contractum talen esse illicitum, & alio dicente contractum esse illicitum; Subjungitur, tutius esse, nec sic procedere, nec sic: Quod perinde videtur esse, atque si diceremus, in eo casu tutius esse, nec facere talem contractum, nec omittere. Hoc autem est impossibile, ac proinde nec tutius est, nec minus tutum. Cæterum quod rem nostram nulla est difficultas, nec umbra difficultatis. Quia quidquid illud sit, de quo Scotus pronuntiat tutius esse, nil id facit ad questionem. Questio enim nostra non est, an hoc, vel illud sit tutius, an minus tutum; sed an positum, & agnito, quod aliquid sit tutius, teneamur ad illud sub peccato, si simul non sit minus probabile, quam oppositum. De qua re nil dicit, nil insinuat Scotus. Similiter in posteriori periodo non loquitur Scotus de cautela in agendo sub tali, vel tali opinione, sed de cautela in docendo tales, vel tales opiniones. Nostra autem questio procedit directè de cautela in agendo, seu de usu opinionum non de opinionibus ipsis. Neutra igitur pars ad rem nostram pertinet. Jam quoad illam particulam prioris periodi; Quousque veritas pateat aliunde; tu dicis, veritas pateat per rationem probabiliorum, ego dico, per rationem saltem probabilem, cui acquiescat intellectus. Scotus neutrum dicit determinatè. Ergo, quod ad Scotum attinet, manemus sicut prius, nisi quod qui est contentus genere, videtur esse contentus infima etiam specie generis. Quod facit pro nobis. Illud denique de perplexitate simplicis, uno perito affirmante, & alio negante, accidit frequenter. Veniunt enim, & proposito casu addunt; talis mihi respondit affirmative, talis negativè, ego neutri satis fido, tu quid dicis? Ego, vel protinus, vel interposito studio expono illi, quod mihi occurrit, & addo, si opus est, rationem, quæ videtur opportuna. Ille acquiescit, vel mihi, vel meæ rationi, vadit, & operatur sine scrupulo; atque huius generis est, quod supponitur à Scoto. Quid autem hinc ad rem? An ne quilibet petens contra quemlibet peritum, & apud quemlibet facit opinionem probabilem? Aut quilibet est dispositus, ut discernat, atque agnoscat probabilitatem, vel probabilitatem, ubi ipsa adest, ut non incidat in perplexitatem? Vide quæ dixi ab artic. 133. de elisione motivorum invicem oppositorum, & quæ dicam infra de dubitante art. præfertim 191. Videtur propter hæc agnovisse R.P. Gonet nil se concludere posse ex hoc textu Scoti, & idèd ejus verbis, interjecta sola virgula, & cum eodem caractere curativo, annexit hæc alia: Quia videlicet, cum habens duas opiniones contrarias perplexus sit, periculose se determinaret ad unam, nisi diligenter inspecta, illam probabiliorē agnosceret. Verum hæc non dicit Scotus, & fortè fuit error Typographi; sed nec inferuntur ex Scoto, ut patet ex dictis. Tertius locus Scoti sumitur ex 4. dist.

Pars II.

11. quest. 6. ad 1. dub. Cum dubium sit, ait, an amidum sit huiusmodi materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio. Hoc testimonium, quod idem Gonet proponit cum additione similiter in fine, & cum diminutione, ac transmutatione in principio, constat clariùs ad rem nil facere. Quia Scotus agit ibi de opinione speculativa circa naturam physicam materiæ Sacramenti. Nostra autem questio est de opinione practica circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum. Et præterea omnes unanimi consensu tenemus, ex opinione speculativa utrumque probabilis circa qualitatem materiæ Sacramenti non posse subduci opinionem practicam probabilem de usu per se licito talis materiæ in perficiendo Sacramento. Concedimus ergo adversariis plus etiam, quam habetur ex hoc loco Scoti, sed quod nil conferat ad scopum controverfiæ. Vide si placet plura similia diligenter discussa apud Meldulam in loco indicato.

PARS TERTIA.

De Argumentis ex periculo operandi sub opinione.

Postremum argumentum, ex periculo transgrediendi legem, propositum, & solutum à D. Antonino.

ART. CLXIV.

ARGUMENTO desumpto ex periculo transgrediendi legem Dei jam olim usi sunt, ante etiam Gersonem, gravissimi Theologi adversus opiniones ineptas, leviter, aut nulliter fundatas, adeoque minime probabiles, & morum, ac legum corruptivas. Nuper autem probabiliorista, & fautores certitudinis morales tanquam omnino requisitæ ad operandum honestè, & sine peccato abutuntur eodem argumento admodum ferventer, ac animosè adversus usum opinionum verè probabilium, habentium auctores elasticos, & laudatos communiter, atque magni meriti habitos; & quæ nituntur fundamentis minime contemnendis, sive absolute, sive etiam comparative. Accumulant eam in rem textus quam plures, & eorum pro parte nostra interpretationes cohibitivas eorumdem intra ambitum veræ probabilitatis etiam infimæ, ac minùs tutæ, & exclusivas progressus ad usque, vel majorem probabilitatem, vel certitudinem moralem, explodunt, derident, detestantur tanquam ineptas, illegitimas, violentas. Res ea visa est mihi digna, cui plussculum immorer adhibitis nonnulli considerationibus, quas spero futuras esse utiles detegendæ, insinuandæ, ac evincendæ, quoad hoc punctum, veritati. Libet autem, ac juvabit præmittere, ante omnia, discursum desuper D. Antonini, qui præcipuos ejusmodi textus attigit, & præcipuas interpretationum vias aperuit, ut opposito tantæ authoritatis obice comprimitur præiudicata adversariorum audentia, & lectorè, nullo præoccupatum præiudicio, promiorè, ac attentiorè habeamus circa ea, quæ subijcienda deinde à nobis sunt

H 2

sub